

**ИМОМ ТЕРМИЗИЙ ХАЛҚАРО
ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ МАРКАЗИ**

Музаффархон Жониев,
Олим Жўраев

**ИНТЕРНЕТ
МАДАНИЯТИНИНГ
10 ҚОИДАСИ**

**“КІТОВ НАШР”
нашриёти
ТЕРМИЗ – 2024**

УЎК: 28-725(575.151)

КБК: 86.38г(5Ў)

Ж 77

Интернет маданиятининг 10 қоидаси [Матн] /
Музаффархон Жониев. Олим Жўраев. – Термиз:
“Китоб нашр” нашриёти, 2024. – 84 бет.

Масъул муҳаррир:

Каромиддин Жамаҳматов

Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Тақризчи:

Зафар Фахриддинов

Исломшунослик фанлари бўйича
фалсафа доктори (PhD)

Ушбу китобда интернет ва ижтимоий тармоқлардан тўғри ҳамда оқилона фойдаланиш маданияти ўн моддада тушунтирилган. Бу китоб интернет ва ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш асносида нималарга эътибор қилинишини ўргатиши билан бир қаторда ота-оналар фарзанд тарбиясида унинг виртуал олам билан қандай муносабатда бўлиши кераклиги борасида ўзига хос муҳим қўлланма вазифасини бажаради.

*Ўзбекистон Республикаси Дин ишлари бўйича
қўмитанинг 2024 йил 20 февралдаги 03-07/884-рақамли
хулосаси асосида чоп этилди.*

ISBN: 978-9910-9295-9-5

© М. Жониев. О. Жўраев, 2024

© “КИТОВ NASHR” нашриёти, 2024

КИРИШ

Ҳозирги даврда ҳаётимизни интернетсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Дунё бўйлаб интернетнинг шиддат билан ривожланиши натижасида ундан фақатгина маълумотларни қабул қилиш ҳамда тарқатиш билан чекланиб қолмасдан, балки бундан-да катта ишларни бажариш имкониятлари туғилди. Интернет орқали инсонлар узоқдаги дўстлари, яқинлари билан бемалол кўриб гаплашадиган, бир-бирига хабарлар юборадиган бўлди. Тасаввур қилиш учун биргина мисол келтиришнинг ўзи кифоя қилади, деб ўйлайман. Оддийгина талаба уйга берилган вазифани қилиш учун кутубхонага бориши, у ердан керакли китобларни кидириб топиши, ҳамда у ерда ўтириб икки-уч соат ўқиб дафтарга ёзиши керак бўлади. Худди шу ишни уйда интернет орқали бажарса жуда кўп фойдали томонлари бўлади. Ўша талаба кутубхонага бормади, у ерда вақтини кетказмайди, керакли маълумотларни интернет орқали яхшилаб ўқиб ўзига маълумот сифатида олиб қолиши ҳам мумкин бўлади. Яна бир мисол авваллари бир инсон ўзининг яқинига хат ёзмоқчи бўлса, у хат ёзиш учун қоғоз қалам олиши, унга гапларни ёзиши, уни эса почтага олиб бориши керак бўларди. Хат ташувчи уни олиб керакли жойга элтиб бергунича орадан бир неча кун вақт ўтарди. Ҳозирда эса бундай ишлар оддийгина бир ҳол бўлиб қолди. Ўша ишларни интернет орқали инсон узоғи билан беш дақиқада бажариши мумкин. Бунга ўхшаш мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Шунинг

учун ҳозирги кунда интернетдан фойдаланувчиларнинг сони кундан кунга кўпайиб, интернетдан фойдаланиш борасида кўпгина халқлар илгарилаб кетмоқда. Қирк олти мамлакатда эллик минг кишидан сўровнома олган мутахассислар яқин Шарқдаги, шунингдек Хитойдаги интернетдан фойдаланувчилар бу борада ривожланган мамлакатлар аҳолисидан ўзиб кетишди деб хулоса чиқаришди. Сўровлар натижасига кўра, Миср ва Саудия Арабистонининг эллик беш фоиз аҳолиси интернетга кўмилиб яшайди. Бирорта Европа мамлакати ўнталик рўйхатга кира олмади. Ривожланган мамлакатлар аҳолиси интернетда асосан дўстлари билан суҳбатлашади. Жанубий Америка, Яқин Шарқ ва Хитойда эса фойдаланувчилар ҳафтада беш соатдан кўп вақтини ижтимоий тармоқ сайтларида ўтказди. Қолган тўрт соат эса электрон почта орқали хат жўнатишга сарфланади. Ривожланган мамлакатларда, аксинча, асосий эътибор электрон почта орқали мулоқотга қаратилар экан. Ижтимоий тармоқдан энг кўп фойдаланадиганлар Малайзияликлар бўлиб, ҳар бир фойдаланувчининг ўртача икки юз ўттиздан кўп “интернетда дўсти” бор. Малайзиядан кейинги ўринни Бразилияликлар эгаллаб турибди.

Ҳар бир нарсанинг яхши томони бўлгани каби ёмон жиҳатлари ҳам бор. Интернетда фойдали маълумотлар билан бир қаторда, зарарли, беҳаё, бузуқ маълумотлар кўпайиб бормоқда. Баъзи одамлар интернет орқали бир-бирларини алдамоқда, бир-бирига тухмат қилмоқда, у туфайли кўпгина ёш оилаларда ажрашиб кетиш ҳолатлари кузатилмоқда ва ҳоказо. Интернет орқали

нафақат ахлоқий бузуқликлар, балки сиёсий, иқтисодий, молиявий ва бошқа кўпгина соҳаларда ҳам кўплаб жиноятлар содир этилмоқда. Юқорида келтириб ўтилган гаплар шуни кўрсатиб турибдики интернетни биз ҳам яхшиликка, ҳам ёмонликка ишлатишимиз мумкин экан.

Бундай омилларнинг, жумладан ҳаётимизда юзага келиши мумкин бўлган хавфнинг олдини олиш, фарзандларимизни бу таҳдидлардан асраш, салбий оқибатларни камайтириш ёки бутунлай бартараф этиш мақсадида ҳам Интернет маданиятини кенг тарғиб этиш асосий вазифамизга айланиб бормоқда. Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, зарур ахборот иммунитетини, интернет тизимидан оқилона ва тўғри фойдаланиш маданиятини шакллантирмасдан туриб фарзандларимизнинг бахтли, тинч ва осуда ҳаётини таъминлай олмаймиз.

Ушбу китобда интернет ва ижтимоий тармоқлардан тўғри ҳамда оқилона фойдаланиш маданияти ўн моддада тушунтирилган. Бу китоб интернет ва ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш асносида нималарга эътибор қилинишини ўргатиши билан бир қаторда ота-оналар фарзанд тарбиясида унинг виртуал олам билан қандай муносабатда бўлиши кераклиги борасида ўзига хос муҳим қўлланма вазифасини бажаради.

1-ҚОИДА

Ҳаётимизда доимий амал қиладиган ахлоқ меъёрларига интернет ва ижтимоий тармоқларда ҳам риоя этайлик.

Ахлоқ масалалари инсоният тарихи ривожда ҳар бир давр учун долзарб бўлиб келган. Фан-техниканинг ривожини мазкур масалага янгича ёндашувни талаб этмоқда. Чунки замонавий дунёда ахборот муҳим аҳамият касб этиб, ахборот макони янги технологиялар таъсирида ўзгариб бормоқда. Сунъий йўлдош, уяли алоқа, турли хил рақамли технологиялар, шу билан биргаликда интернет ёрдамида ахборотни йиғиш ва узатиш жуда ҳам осон бўлиб қолди. Интернет нафақат яқка фойдаланувчилар, балки давлатлар ўртасида ўзаро алоқа ва коммуникация, бошқарув воситасига айланиб улгурди. Натижада ижобий характердаги ахборот билан бир қаторда салбий ахборотнинг инсон, хусусан ёшлар онгига сингдириш усул ва воситалари айнан интернет воситасида амалга оширила бошланди.

Ахлоқ ва одоб ҳақида сўз юритар эканмиз, аввало, мазкур тушунчаларнинг моҳияти ва мазмунига назар солиш ўринлидир:

Биринчидан, ахлоқ араб тилида “хулқ” сўзининг кўплиги бўлиб, латин тилида “моралис” – хулқ-атвор деб юритилади. Мазкур атама маънавий ҳаёт ҳодисаси, ижтимоий онг шаклларида бири, маънавият соҳасига оиддир. Кишиларнинг тарихан таркиб топган хулқ-

атвори, юриш-туриши, ижтимоий ва шахсий ҳаётдаги ўзаро муносабат, шунингдек, жамиятга бўлган муносабатларни тартибга солиб турадиган барқарор, муайян меъёр ва қоидалар йиғиндисиدير.

Ахлоққа риоя қилишни таъминловчи куч – бу аввало жамоатчилик фикридир. Аммо ахлоқ фақат жамоатчилик фикри билан мавжуд эмас.

Одамнинг табиий туйғулари ва тарбия жараёнида шаклланган бурч ҳисси муайян ахлоқий хатти-ҳаракатга олиб келади. Ахлоқий меъёрлар ёки тамойиллар одам онгига буйруқ шаклида пайдо бўлади ва кишиларни эзгу ишлар қилишга ундайди, ёвузликдан, разолатдан асрайди. Бундай буйруқлар “Тухмат қилма”, “Ёлғон сўзлама”, “Ўзгалар тақдирига бепарқ бўлма”, “Бошига кулфат тушган одамга ёрдам бер”, “Заиф ночор одамларни қўллаб-қувватла” ва шу қабилар бўлиши мумкин. Аммо ушбу буйруқлар қандайдир ташқи таъсирдан эмас, балки инсоннинг эътиқодидан, ички сабаблар асосида келиб чиқиши лозим. Шундай қилиб, ахлоқий меъёрлар одамнинг хатти-ҳаракатини фақат объектив қоидалар билангина эмас, балки бурч, виждон талаблари билан ҳам тартибга солиб туради.

Ислом ахлоқи барча ҳаётий муаммоларни қамраб олган ҳолда юксак маърифат ва мустаҳкам иродани шакллантиришга хизмат қилади. Ислом манбаларида фақатгина хушахлоқ, саховатли бўлиш ва эзгу ишлар қилишга кўрсатмалар берилибгина қолмай, балки ёмон одат ҳамда кўникмаларни бартараф этиш борасида тавсиялар берилган. Мазкур талаб ва кўрсатмаларга

ижобий муносабат билдириб, амал қилган инсон комил муслмон деб аталади.

Умуман олган олганда киши интернет ва ижтимоий тармоқлардан фойдаланар экан қуйидаги ахлоқ меъёрларига амал қилиши лозим:

- ✓ Ёлғон ва ҳийлага қўймаслик.
- ✓ Ғийбат қилишдан сақланиш.
- ✓ Ўғрилиқ қилмаслик.
- ✓ Бузғунчиликни тарғиб қилмаслик.
- ✓ Тухмат қилмаслик.
- ✓ Исрофдан сақланиш.

Албатта, инсон ҳар бир нарсада бўлгани каби, интернетдан фойдаланишда ҳам фақат яхшиликни, одоб-ахлоқ меъёрларига мувофиқ иш қилишни ният қилиши лозимдир. Ана шундагина бу ишидан фойда топади, кўзлаган мақсадига эришади. Шунингдек, Интернетга киришдан олдин вақтни зое қилмаслик учун умрининг кадрини эсга олиш, унинг ҳар лаҳзаси ҳисобли эканини, қиёмат кунда ҳисоб-китоб бўлишини эсга олиш зарур. Айнан ушбу ҳис-туйғу бўлмагани учун кўпчилик интернетда соатлаб вақтини, азиз умрининг ғанимат кунларини зое қилишни ўзига эп кўрмоқда. Узоқ вақт давомида, саккиз-ўн соатлаб интернетда ўтирганлар ўзига хос хасталикларга чалинганлари ҳақидаги хабарлар беҳуда тарқалмаган бўлса керак. Киши эса доимо, жумладан, интернетдан фойдаланишда ҳам умрининг ҳар лаҳзаси борасида охиратда сўралишини зинҳор унутмайди. Бу борада бир ҳадиси шарифда шундай дейилади:

Ибн Масъуд розияллоху анхудан ривоят қилинади:

“Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам дедилар:

“Қиёмат куни одам боласининг қадами то ундан беш нарса ҳақида: умрини нимага сарфлагани, ёшлигини нимага кетказгани, молини қаердан касб қилгани ва нимага сарфлагани, билганига қандай амал қилгани ҳақида сўралмагунича, Роббининг ҳузуридан узилмайди”. (Имом Термизий ривояти).

Интернетга киришдан олдин иш режасини яхшилаб тузиб олиш керак.

Ҳар бир ишдаги каби, интернетдан фойдаланишда ҳам яхшилаб тузилган режа асосида иш юритиш лозим. Мақсад ва кўзланган фойда аниқ бўлсин. Кириш ният қилиб турилган сайтнинг номи тайёр бўлсин. Шунга ўхшашбарча керакли нарсалар, маълумотларни олдиндан аниқлаб олиш зарур. Ўтириб олиб, “нима қилсам экан”, деган хаёлларни суриш вақтнинг заволидир.

2-ҚОИДА

**Ўз тасдиғини топмаган асоссиз маълумотлар
ҳамда фаҳш ва беҳаёликни тарғиб қилувчи
хабарларни асло тарқатманг!**

Ижтимоий тармоқлардан фойдаланишда алоҳида эътибор қилиниши керак бўлган жиҳат тасдиқланмаган маълумотларни бошқалар билан баҳам кўрмасликдир. Ижтимоий медиа платформаларида шундай тизим мавжудки, сиз тасдиқланмаган маълумотни ўзингизга ишончли тарзда тарқатганингизда, бошқа одамлар мавзунинг ҳақиқатига шубҳа қилмасдан унга ишонишади. Шундай қилиб, оғиздан оғизга тарқаладиган ижтимоий тармоқ “хурофот”лари пайдо бўлади. Умуман олганда, бу ҳолат сизга ҳам, атроф-муҳитга ҳам зарар этказиши мумкин. Бугунги кунда ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш эътиборни талаб қилганлиги сабабли, аввало кўрган нарсангизга шубҳа қилишни ўрганишингиз керак, сўнгра маълумотни тасдиқлаганингиздан сўнг бошқалар билан баҳам кўришингиз мумкин.

Ҳозирги глобаллашув даврида энг асосий муаммога айланган иллатлардан бири – ёлғон ва асоссиз ахборотдир. Айниқса, ижтимоий тармоқларда турли асоссиз маълумотларни тарқатиш, турли бўҳтонлар ва уйдирмаларни урчитиш ҳолатлари кўплаб учрамоқда. айниқса уламоларнинг обрўйларини тўкишни ният қилган манфур кимсаларнинг бўҳтонларига Айрим

соддадил кишилар мана шундай уйдирмаларга ишониб, ёлғон ва бўхтонга шерик бўлиб қолмоқдалар. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай дейди:

“Эй, мўминлар! Агар сизларга бирор фосиқ кимса хабар келтирса, сизлар (ҳақиқий аҳволни) билмаган ҳолингизда бирор қавмга азият етказиб қўйиб, (кейин) қилган ишларингизга пушаймон бўлмаслигингиз учун (у хабарни) аниқлаб (текшириб) кўрингиз!” (Хужурот сураси 6-оят).

Одамлардан эшитган нарсасини суриштирмай гапиравериш гуноҳ эканига қуйидаги ҳадис ҳам яққол далил ҳисобланади. Бу борада Пайғамбаримиз алайҳиссалом:

“Кишига гуноҳ бўлиши учун эшитган нарсасини гапиришининг ўзи кифоядир”, – деганлар (Имом Муслим ва Имом Абу Довуд ривояти).

Ҳар қандай хабарни бошқаларга тарқатиш керак дейилса, тарқатавермаслик лозим. Баъзан исломий иборалар аралашган мактуб келади. Унда бу хатни шу кечанинг ўзида, бир неча кишига тарқатишингиз керак. Шундай қилсангиз, ундок бўлади, бундок бўлади, дейилади. Аллоҳнинг ҳузуридаги фалонча савобни сизга, ўзларича, ваъда қилишади. Аслида бу нарсаларнинг бари ёлғон. Ҳолбуки, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Кишининг барча эшитганларини гапиравериши унинг ёлғончилигига етарли далилдир”, деганлар” (Имом Муслим).

Шундай қилиб, фалончи шунча пулга эга бўлди, дейиш мусулмонларни туғри йўлдан оздиришдир. Аллоҳ ризқ топиш учун сабабларни яратган, уларга

муружаат қилиш лозим. Дангасаликка ёки хурофотларга буюрмаган. Бундай хурофотларни тарқатиб бойиб кетаман, деб ишониш очик адашишдир. Мусулмонлар бундай хабарлардан огоҳ бўлишлари ва динларини тўғри шаклда ўрганиб, хурофотлардан узоқ бўлишлари жуда ҳам муҳимдир.

Шунингдек, бу турдаги мактубларда келтирилган сўзлар, жумладан, кишининг бахтли бўлиши, бахтсизликка учраши, қачон вафот этиши динимиз таълимотига кўра ақидавий масалалар ҳисобланади. Бу каби ҳолатларни кўрқмасдан одамларга етказётганлар каттиқ гуноҳкор бўлишади. Чунки ғайб илми фақатгина Аллоҳга маълум. Бу ҳақда Намл сурасининг 65-оятида: “Айтинг: “Аллоҳдан бошқа осмонлар ва Ердаги бирор кимса ғайбни билмас”, дейилади.

Бундай фириб ишларнинг ортида СМС орқали пул топишга уринувчилар туради. Шунингдек, динни ниқоб қилиб, кинғир ниятда бўлганлар ҳам шундай усул билан одамларга ўз таъсирларини ўтказмоқчи бўлади. Аввалига оддий, ҳамма учун маъқул шеър ва ҳикматли сўзларни тарқатишни буюради. Кейин ўзларининг асосий мақсади сари интилади. Оддий одам бундай кирдикорларни тушунмай, хайрон бўлиши мумкин. Айниқса, ёзилаётган хабарда араб ёзувлари ишлатилган бўлса. Сабаби оддий халқ араб тилида ёзилган сўз ёки жумлани Қуръон ояти ёки ҳадиси шариф деб ўйлайди. Унутмайликки, араб тилида ҳам ёмон сўзларни ифодалаш, кинғир фикрларни билдириш мумкин.

Бировга хабар юбориб, буни етти нафар одамга юбормасанг, ундай бўласан, деб айтишга ҳеч кимнинг

ҳақи йўқ. Шунингдек, Исломда шумланишдан қаттиқ қайтариллади. Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам: “Қасаллик юқиши йўқ, бойқушдан шумланиш йўқ, навъу ёмғир ёғдириши йўқ, руҳларнинг қушга айланиб юриши йўқ, сафар ойида шумланиш йўқ”, — деганлар (Имом Бухорий ва Имом Муслим).

Ҳозирги кунда ҳар хил ёлғончи хабарларга алданиб “агар ушбу хабарни 7 ёки 20 кишига юбормасам, бахтсиз бўламан ёки ишим орқага кетади”, деган шумланиш билан юрган инсонларнинг ушбу ҳадиснинг шарҳидан, ўй-хаёллари асоссиз, нотўғри экани аён бўлади. Шунингдек, баъзилар бирор жойга отланганда олдидан қора мушук ўтиб қолса ёки режасидаги иш ҳафтанинг айрим кунларига, йилнинг маълум ойларига тўғри келиб қолса, ҳар хил беҳуда хавотирларга берилиб, режаларини йўққа чиқаришади.

Бугунги кунда интернет ва ижтимоий тармоқларда кенг тарқалаётган яна бир хунук иллатлардан бири Турли оқимлар ўзларининг манфур қарашларини ёшлар онгига сингдириш учун ижтимоий тармоқлардан кенг кўламда фойдаланмоқдалар. Бу ҳам ёшлар, умуман, диндан, диний маърифатдан яхши хабардор бўлмаган кишиларни соф ақидадан оғиб кетишига, фикхий мазҳаблар борасида нотўғри фикр ва тушунчалар шаклланишига сабаб бўлмоқда.

Аввало шунини айтиш керакки, ислом уламолари ёш авлодга илмларни тартиб билан ўргатишга алоҳида эътибор берганлар. Илмни ўрганиш – динни ўрганишдир! Илмсиз одам ҳеч қачон диннинг мақсадини

англолмайди.

Қолаверса, диний илмларни олишда, фатво олишда шахсиятлар муҳимдир. Интернет орқали, ижтимоий тармоқлар орқали диндан, шариатдан гапираётган, лекин аслида кимлиги ҳам, кимдан таълим олгани ҳам номаълум кимсалардан дин олинмайди. Чунки, фатво бу – дин демакдир. Шариатимизга кўра эса уни ким етказаётгани муҳимдир. Шунинг учун машхур тобеин Муҳаммад ибн Сийрин раҳматуллоҳи алайҳи:

“Бу илм – диндир. Динларингизни кимдан олаётганингизга қаранглар”, – деганлар (Имом Муслим ривояти).

Имом Абу Лайс Самарқандий раҳматуллоҳи алайҳи: “Илмни ишончли зотлардан олиш лозим, чунки диннинг устун илм биландир. Киши ўзининг жонини ишонадиган кишигагина динини ҳам ишониб топшириши лозим”, – деганлар.

Шуни ҳам эслатиб ўтиш лозимки, фатво бериш – улкан масъулият экани ва у билан фақатгина етук илм ва малакага эга бўлган уламоларгина шуғулланиши лозимлиги салафи солихлар давридан уқтириб келинган. Шуни инобатга олиб, юртимизда шаръий саволларга фатво бериш фақатгина Ўзбекистон мусулмонлари идораси томонидан амалга оширилиши лозим.

Ёвуз ниятли кимсалар ғаразли мақсадлари йўлида ва халқнинг ўзлигини емириш учун турли усуллардан фойдаланади. Улардан бири – жамиятда ахлоқий бузуқликни ёйишдир. Бу йўлда ғаламислар ижтимоий тармоқ орқали ахлоқсизликни, фахшни кенг тарқатишга бор имкониятларини сарфламоқдалар. Беҳаёликка

йўғрилган тасвирлар, видео-роликлар тарқатиш орқали ер юзида фасод тарқашига “хизмат” қилмоқдалар.

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда шундай марҳамат қилади:

“(Эй, Муҳаммад!) Мўминларга айтинг, кўзларини (номахрам аёллардан) куйи тутсинлар ва авратларини (зинодан) сақласинлар! Мана шу улар учун энг тоза (йўл) дир. Албатта, Аллоҳ улар қилаётган (сир) синоатларидан хабардордир” (Нур сураси 30-оят).

Афсуски бундай иллатлар жамиятимизда ўзининг салбий таъсирларини кўрсатмай қолмайди. Бу иллат катта ёшдагиларнинг ҳам, ўрта ёшдагиларнинг ҳам ахлоқий бузилишига олиб келмоқда. Ижтимоий тармоқларда бир-бирига номахрам бўлган шахсларнинг ўзаро ножўя суҳбатлари оилалар ўртасидаги ажримларга ҳам сабаб бўлмоқда.

Шуни ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш лозимки, шахсий ҳаётига тегишли маълумотлар ҳамда аҳоли орасида асоссиз ваҳима тарқалишига сабаб бўлувчи ҳақиқатга тўғри келмайдиган маълумотларни тарқатиш Ўзбекистон Республикаси Қонунларига мувофиқ жавобгарликка тортишга асос бўлади.

3-ҚОИДА

**Ўзгалар фикри ва вақтини қадрланг.
Виртуал оламдагиларни тирик одам эканлигини
доимо ёдингизда тутинг.**

Ижтимоий тармоқлардан фойдаланишда нималарга эътибор бериш кераклиги ҳақидаги яна бир муҳим жиҳат – ўзаро муҳокамаларда ҳурмат доирасидан ташқарига чиқмасликдир. Бу ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш ҳақида билишингиз керак бўлган энг муҳим қоидалардан биридир.

Ахборот сайтлари томонидан таклиф қилинаётган ёки ушбу ахборот сайтидан фойдаланишингиз оқибатида пайдо бўлаётган барча шарҳлар, ўзаро алоқа, таклиф ва фикрлар ахборот сайтининг шахсий мулки ҳисобланади ва булардан ахборот сайти томонидан исталган ерда ва исталган мақсадда дунёнинг исталган ерида сизнинг рухсатингизсиз ҳам фойдаланиш мумкин. Шунинг учун сайтларда ўзингиз тўғрингиздаги маълумотларни киритишда ёки материалларга изоҳлар киритишда эҳтиёт бўлинг. Изоҳлар қолдиришда бировнинг нафсониятига тегадиган маълумотларни, ҳар хил ноҳўя сўзларни ёзишдан сақланинг.

Интернетда “Chat”, “Facebook”, “Twitter” каби ўзаро алоқа олиб боришга хизмат қилувчи воситалар орқали кишилар бир-бирлари билан ёзишма, сўзлашма, суратли мулоқотлар олиб бориш имкониятларига эга бўлишган. Улар ушбу имкониятларни ишга солиб, кўпгина

ҳожатларини рўёбга чиқариш, маълумот алмашиш, билмаганини сўраб ўрганиш, янги дўст ва шериклар ортириш каби кўпгина манфаатларга эга бўлишмоқда.

Аmmo шу билан бирга, бошқа соҳаларда бўлгани каби, бу соҳада ҳам ўзига яраша муаммолар, мушкулотлар ва кўнгилсиз воқеалар пайдо бўлмоқда.

Масалан, бегоналарнинг бир-бирлари билан ушбу воситалар орқали олиб борган алоқалари натижаси ўлароқ, никоҳга ваъда бериш, бировга тухмат қилиш, кимнидир зинода айблаш, сўқиш каби ишлар келиб чиқмоқда. Шунингдек, эр-хотинларнинг ушбу воситалар орқали олиб борган алоқалари натижаси ўлароқ талоқ, бир-бирини зинода айблаш, насабни инкор қилиш каби ўта аҳамиятли ҳукмлар ҳам собит бўлмоқда.

Ушбу воситалар орқали бир неча тарафларнинг олиб борган мулоқотларидан сўнг бир-бирини оммавий равишда кофир, фосиқ, фожир дея ҳукм чиқариш, фахш ишларга чақириш, сеҳр ва фолбинликка чорлаш, пора ваъда қилиш, видео орқали авратларни намойиш қилиш, шахсий, диний, ижтимоий ҳолатларни масҳара қилиш каби ўта жиддий ҳолатлар ҳам пайдо бўлмоқда.

Интернетдаги ушбу тармоқлар орқали вақтни зое қилувчи кўнгилхушликларга оид нарсалар, овозли ва суратли ёзувлар тарқатилмоқда. Турли ўйинлар ва мусобақалар, тарғибот-ташвиқот тадбирлари жорий қилинмоқда. Шунингдек, интернетдаги ушбу тармоқлар орқали илмий ва молиявий муомалалар ҳам кенг миқёсда олиб борилмоқда.

Афсуски, мазкур алоқаларнинг барчасида шариатга хилоф бўлган, қонунбузарлик ҳисобланган ишлар

тўлиб-тошиб ётибди. Турли ахлоқий, моддий, маънавий жиноятлар содир этилмоқда.

Буларнинг ҳаммасини тартибга солиш, кишиларни тўғри йўлга солиб, нотўғрисида қайтариш лозим бўлмоқда. Бу борада ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар ва бошқалар етарли ишлар олиб боришмоқда. Шу билан бирга, мусулмонларга бу борадаги шаръий одобларни ҳам баён қилиб бориш заруратга айланди. Қуйида интернетдаги алоқа одобларига доир айрим фикр-мулоҳазаларни эътиборингизга ҳавола этмоқчимиз.

Бу борада олдин айтиб ўтилган ҳар бир амал-ишдаги каби яхши ният қилиш, Аллоҳ таолонинг исми ила иш бошлаш, умрни беҳуда зое қилмаслик каби нарсаларни тақрорлаб ўтирмаймиз.

Интернет орқали ўзгалар билан алоқа қилишда ўзига танлаган исмнинг гўзаллигига эътибор бериш лозим.

Интернетдаги ўзаро алоқаларда ҳар бир киши ўзига маълум таҳаллус қўйиб олиши одат тусига кирган. Аслида ўзининг асл исми бўлгани яхши. Лекин турли сабабларга кўра, таҳаллус танлаб олса ҳам бўлади. Фақат таҳаллус танлашда ўзининг беодобона гап ва ишларига парда қилиш нияти бўлмаслиги шарт. Таҳаллус танлаганда чиройли ва завқ бағишлайдиган исмларни танлаш керак. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам мусулмонларнинг исмлари умидбахш, эзгуликни ифода қиладиган бўлишига катта эътибор берганлар.

Интернет орқали ўзгалар билан алоқа қилишда шариат рухсат берган нарсаларга амал қилиб, ман қилган нарсалардан четда бўлиш асосий қоида бўлиши зарур.

Бу қоида мусулмон инсоннинг барча қиладиган ишларига ҳам татбиқ қилинади. Жумладан, интернет орқали ўзгалар билан алоқа қилишида ҳам шундай бўлиши талаб этилади. Баъзи кишилар муомала ҳолати бир оз ўзгаргани туфайли интернетдаги муомалаларга энгил-елпи қарашади, бу эса мутлако нотўғридир.

Интернет орқали ўзгалар билан алоқа қилишдан яхшилик ва тақвода ҳамкорлик қилиш ҳамда ёмонлик ва душманликда ҳамкорлик қилмаслик шиор қилиб олиниши зарур.

Зотан, мусулмон инсон ҳаётининг барча соҳаларида ушбу шиорга доимо амал қилиб яшашга интилади.

Аллоҳ таоло Моида сурасида марҳамат қилади:

“Яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилинг. Гуноҳ ва душманлик йўлида ҳамкорлик қилманг” (2-оят).

Ушбу мўъжазгина жумла дунёдаги барча ҳамкорликлар учун асосий қоида ҳисобланади. Ислонда ҳамкорликнинг бош шarti яхшилик ва тақводир. Агар шу шарт вужудга келса, ҳамма билан ҳамкорлик қилинаверади. Аммо қаерда гуноҳ ва ёмонлик бўлса, ким бўлишидан қатъи назар, ҳамкорлик қилинмайди.

Уламолар, имом-домлаларни яқиндан танимаган, улар ҳақида аниқ маълумотга эга бўлмаган кишилар мазкур бўҳтончи гуруҳларнинг таъсирига тушиб, сўзларига ишониб, улкан гуноҳ бўлган – ғийбат балосига мубтало бўлмоқдалар. Ҳазрати Ибн Аббос разияллоху анҳумо:

“Аллоҳ таоло ўлакса гўштини ҳаром қилганидек, бирор нарсасида (айблаб) мўъминни ғийбат қилишни ҳам ҳаром қилди”, – деганлар (Имом Байҳақий “Шуабул имон”да ривоят қилган).

Ижтимоий тармоқлар орқали динимизга бўлаётган зарарлардан яна бири – ҳар бир юртнинг пешқадам олимларини таҳқирлаш, тухмат-бўхтон сўзлари билан обрўсизлантириш, уларни нифоқда, куфрда айблашдир. Уларнинг бундан ўйлаган мақсадлари – муслмон оммасини илмий раҳбарсиз қолдириб, ўзларига эргаштириш ва бошқаришдир.

Жундаб розияллоху анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Расулulloҳ саллаллоху алайҳи васаллам: “Кимки бировни шармисор қилса, Аллоҳ ҳам уни Қиёмат куни шарманда қилади, кимки ўзгаларни қийнаса, Аллоҳ ҳам уни Қиёмат куни қийнайди”, – деб айтдилар (Имом Бухорий ривояти).

Бутун дунё муслмонлари иттифоқ қилган, аҳли илмлари ижмоъ қилган масалалардан бири бу – уламоларни масхаралаш ва уларни ҳақорат қилиш ёки камситиш ҳаром эканлигидир!

Айрим олимлар эса бу ишни ҳатто куфр деб айтганлар. Яъни, уларнинг фикрича, уламоларни масхаралаган, уларни ҳақорат қилган ёки камситган кимсанинг ўзи ўша заҳоти диндан ва муслмончиликдан чиққан, хотини талоқ, сўйган жонлиқи ҳаром, ўлса жаноза ўқилмайдиган, муслмонлар қабристонига кўмилмайдиган бўлиб қолади. Аслида, биз такфирга қаршимиз! Такфир бу муайян муслмон шахсни кофирга чиқариш, уни кофир деб аташдир. Такфир бугунги давримизнинг энг катта балоларидан бири ҳисобланади. Шунинг учун, уламо ва аҳли илмларни масхаралаган, уларни ҳақорат қилган ёки камситган муайян кимсани кофир деб эълон қилишдан йироқмиз. Бироқ, гуноҳнинг гуноҳ эканлигини айтиш

лозим бўлганидек, куфрнинг куфр иш эканини айтиш ҳам уламолар, аҳли илмларга лозимдир. Бу билан уламо ва аҳли илмларни масхаралаган, уларни ҳақорат қилган ёки камситган кимсаларни огоҳ қилинади ва уларга танбеҳ берилган бўлади.

Уламоларни ғийбат қилиш оддий одамларни ғийбат қилишдан ҳам кўра гуноҳи оғирроқ эканлигида шакшубҳа йўқ. Ғийбат эса гуноҳи кабира – катта гуноҳлар жумласидандир.

Динга нисбатан ишончсизликнинг энг кўзга кўринган турларидан бири ҳаққоний уламо ва аҳли илмларнинг айтаётган шаръий ҳукмларини масхара қилиш, ошкора инкор қилиш, истехзо билан гапириш, шаръий ҳукмларни ўта енгил санашдир. Аслида, шаръий ҳукмларга амал қилмаслик куфр эмас, лекин уларни инкор қилиш куфр эканлигини, амаллар тарки куфр эмас, балки ҳурматни тарк этиш куфр эканлигини асло унутмаслик керак! Бурҳониддин Зарнужий “Таълим ал-мутааллим” асарида: “Билгинки, толиби илм илмга илм ва унинг аҳлини улуғлаш, ўз устозига таъзим қилиш ва уни беҳад ҳурмат этиш билангина эришади ва фойда топади. “Ҳар ким (истаган) нарсасига фақат ҳурмат қилиш билан етади. Ҳар ким истаган нарсасидан фақат ҳурматни тарк этиш ва таъзимни йўқотиш билан маҳрум бўлади”, дейилган. Яна “Ҳурмат қилиш тоатдан (итоатдан) яхшироқ”, дейилган.

Бугун кўп тарқалаётган, одамларни ўзининг домига тортиб кетаётган ишлардан бири, энг катта, аммо, яширин бостириб келаётган фитналардан бири бу уламоларни масхаралаш, уларга таъна қилиш, аҳли

илмларни кофирликда айблаш, уларни ҳақорат қилиш, уларнинг қилган ёки айтган ишларини киноя билан гапириш, шахснинг ўзини эмас, ҳатто илмини камситиш, илмини масхара қилиш ва илмини ҳақорат қилиш каби жараёнлардир.

4-ҚОИДА

Алоқа ва шахсий маълумотларингизни интернет ва ижтимоий тармоқларга қўйишда эътиборли бўлинг.

Махсус хакерлик дастурлари орқали компьютер бошқаруви тармоқларини эгаллаб олиш, вируслар ёрдамида компьютер тармоғини ишдан чиқариш каби хунрезликларни амалга оширади. Бугунги кунда айнан кибертеррорчилик тушунчаси ахборот-коммуникация технологиялари соҳасидаги кўп турдаги жиноятларни ўзида бирлаштирган. Вирус ва бошқа зарарли дастурлар, қонунга зид ахборотлар тайёрлаш ва тарқатиш, электрон хатларни: оммавий тарқатиш (спам), хакерлик хужуми, веб-сайтларга ноқонуний кириш, фирибгарлик, муаллифлик ҳуқуқини бузиш, кредит карточкалари рақами ва банк реквизитларини ўғирлаш (фишинг ва фарминг) ҳамда бошқа турли виртуал жиноятлар шулар жумласидандир. Ушбу ҳолатларда жиноятчилар ўзларини қизиқтирган “объектлар”га моддий ва маънавий зарар етказишни ўз олдига мақсад қилиб қўймоқда. Бундай кимсалар доираси эса йилдан-йилга кенгайиб бораётганини ҳаётнинг ўзи кўрсатиб турибди.

Кейинги пайтларда интернет тизими имкониятларини ишга солиб, ўта ишонувчан ва содда одамларни лақиллатаётган, уларни алдаб, маблағларини осонлик билан ўзлаштираётган фирибгарлар ҳам кўпайиб бормоқда.

Виртуал жиноятчилар ўзларининг бундай хатти-харакати билан 110 миллиард доллардан зиёд молиявий зарар етказмоқда. Бундай ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш учун йилига 270 миллиард доллардан ортиқ маблағ сарфланмоқда. Дунёда энг кўп қинғир даромад келтирадиган ноқонуний бизнеслар савдосининг йиллик ҳажми 288 миллиард долларни ташкил қилади ва бу рақам кибержиноятчилик келтираётган зарардан камдир.

Бу эса кибержиноятчилик нафақат фуқаролар ёки ташкилотлар, балки иқтисодиётнинг муҳим тармоқларини тўлиқ компьютерлаштирган ҳар қандай давлатнинг миллий хавфсизлигига бевосита таҳдиддир. Шу боис кибержиноятчилик бутун дунёда одатдаги жиноятларга тенглаштирилган ва уларни содир этган шахслар қонун бўйича таъқиб қилинади.

Бугунги кунга келиб, интернет орқали инсонларга моддий ва молиявий зарар етказаётган қаллоб кимсалар “кибертеррорчилар” деб номланмоқда. Кмбертеррорчилик инсонларнинг мулкларига, ҳаётларига ва соғлиқларига таҳдид қилиш баробарида давлат инфратузилмаларининг фаолияти бузилишига ҳам олиб келади.

Кибертеррорчилар ахборот технологияларидан фойдаланиб сиёсий, диний ва идеологик мақсадни амалга ошириш учун маълумот узатиладиган объектларни йўқ қилмиш билан ҳам инсонларни хавотирга солмоқда. Булар орасида хакерлар асосий ўринни эгаллайди. Кўп хакерларнинг асосий мақсади бошқа бировнинг пулларини, бойликларини тубан қобилиятидан фойдаланган ҳолда ўзлаштириб олиш.

Бугунги кунда интернетдан фойдаланаётган хакерлар дунёнинг кўплаб мамлакатларида ҳукумат идоралари, халқаро ташкилотларнинг маълумот захираларига тинимсиз ҳужумлар уюштираётгани ҳақида хабарлар кўпаймоқда.

Интернет орқали шахсий суратларни нотаниш шахсларга асло юборманг! Бу интернет қаллоблари учун кўрkitиш (шантаж) йўли билан ўз манфур мақсадларига эришишларига яхшигина кўмакчи бўлишини унутманг.

Интернетдан фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларини турли ижтимоий тармоқлар, блогларга, электрон почталарга киритишлари, ёвуз ниятли кишиларга айна муддао бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Бугунги кунда одамлар интернетдан маълумотлар олади, ёзади, яна кимдир дўсти билан кўнғироқлашади, кимлардир турли медиа маҳсулотлардан фойдаланади ва яна кимдир турли тўловларни амалга оширади. Мисол тариқасида интернет дўконни кўрадиган бўлсак, кишилар уйдан чиқмасдан туриб, ўзлари учун керакли бўлган маҳсулотларни махсус сайтлар орқали рўйхатдан ўтиб, сотиб оладилар.

Масаланинг иккинчи томони бор, ишончли бўлиб кўринаётган айрим хорижий сайтларни юритувчиларнинг мақсади нима эканини билмаймиз. Кейин кўпгина интернет дўкон-сайтлар олдиндан тўловни амалга оширишни таклиф қилишади. Кўрмаган ва билмаган одамга пул бериб юбориш жуда катта хатодир.

Ижтимоий тармоқ сайтларидан фойдаланувчилар орасида бундай қаллобларнинг найрангларига учраган

кўп инсонларнинг надоматларига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Шунинг учун имкон қадар эҳтиёт бўлиб, иш юритиш керак бўлади. Интернет дўконнинг сайтларда берилган телефон рақамлари, юридик манзиллари, сайтдан фойдаланувчи бошқа харидорларнинг фикрларини тўлиқ ўрганиб, кейин буюртма берилса, айни муддао бўлади.

Интернет тармоғида маълумотларга хавф солувчи зарарқунанда ва фирибгар дастурлар мавжуддир. Улар тармоқ орқали тармоқдаги барча компьютерларга зарар кўрсатиши мумкин. Интернетга боғланганингизда Сизнинг компьютерингиз ҳам зарарланиши мумкин. Шунинг учун эҳтиёт чораларини кўриш зарур. Бунинг учун махсус дастурлар бор. Компьютерни ва ундаги шахсий маълумотлар хавфсизлигини таъминлаш йўллари куйида келтирамыз.

Интернет хизматларидан фойдаланишда улардан фойдаланиш учун шахсий маълумотларни киритиш зарур бўлади. Бу электрон почта, ижтимоий тармоқлар, янгиликлар, форум ва мулоқот технологиялари, электрон биржаларга хосдир. Ушбу маълумотларни эҳтиёт қилиш зарурдир. Чунки улардан бошқалар ўзларининг ғаразли мақсадларини амалга оширишда фойдаланиши мумкин. Шу билан биргаликда компьютерингизда шахсий ва бошқа маълумотларингиз сақланади. Уларни ҳам эҳтиёт қилиш зарурдир. Уларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун махсус дастурлар, антивируслар ва шу каби бошқа дастурлар ва бошқа махсус хизматлар мавжуд.

Шу билан биргаликда оммавий ахборот воситалари янгиликларида Интернет фирибгарлари ҳақидаги

маълумотларни кузатиб бориш зарур.

Ижтимоий тармоқлардан фойдаланганингизда ахборот хавфсизлигингиз учун қуйидагиларга амал қилинг:

✓ Ижтимоий тармоқлардаги мулоқотлардан иложи борича эҳтиёт бўлинг. Ҳеч қандай ҳолатда махфий ва шахсий маълумотларни сиз танимаган одамлар билан баҳам кўрманг. Ижтимоий тармоқларда кимни дўст сифатида таклиф қилаётганингиздан ким сизнинг шахсий маълумотларингизга кириши мумкин: яшаш жойи, телефон рақами ва бошқа шахсий маълумотлар билан таништиришга ҳушёр бўлинг.

✓ Ижтимоий тармоқ ва электрон почта хавфсизлигига эътиборли бўлинг.

✓ Ахборот базалари хавфсизлигини таъминлаш.

✓ Ахборот хавфсизлиги сиёсатини тўғри йўлга қўйинг.

✓ Дастурлардан ҳам фойдаланганингизда эҳтиёт бўлинг. Чунки баъзи бир дастурлар орқали компьютерингиздаги маълумотларингизни йўқотишингиз ёки фирибгарларга дуч келишингиз мумкин.

✓ Ижтимоий тармоқлардаги аккаунтларингиз ва исталган сайтдаги шахсий кабинетларингиз учун мураккаб ва ноёб пароллардан фойдаланинг. Уларни яратишда ўзингиз ёки яқинларингизнинг исмларини, туғилган саналарини ишлатмасликка ҳаракат қилинг. Мураккаб паролларни эслаб қолиш қийин бўлгани учун сиз махсус иловаларга - пароль менежерларига мурожаат қилишингиз мумкин. Ҳисобингиз ёки шахсий ҳисобингиз учун паролингиз камида 10 белгидан иборат

бўлиши ва катта ва кичик ҳарфлар, рақамлар ва махсус белгилардан иборат бўлиши мақсадга мувофиқдир.

✓ Паролларни қўйишда баъзилар исм, фамилия, туғилган йили ва куни ёки телефон рақамидан фойдаланади. Бу нотўғридир. Ихтиёрий ҳарфлар ва рақамлар мажмуидан фойдаланган маъқул. Бир хил паролдан фойдаланиш ҳам нотўғридир. Турли хизматлардан фойдаланганда турли пароллардан фойдаланган маъқул. Мунтазам равишда паролларни янгилаб туриш тавсия этилади.

✓ Мунтазам равишда ахборот хавфсизлигини текшириб боринг. Масалан, ойда бир марта.

✓ Вируслардан ва фирибгар дастурлардан эҳтиёт бўлинг. Улардан ҳимояланиш тартибларига риоя қилинг. Лицензияли антивирус дастурлардан фойдаланинг.

✓ Веб саҳифаларни очишда Сизга зарур бўлган саҳифаларгагина кирилинг. Ҳар хил ёрқин рекламаларга эътибор берманг. Чунки улар эътиборни жалб қилишга мўлжалланган бўлиб, вирусланган бўлиши мумкин. Баъзи рекламалар эса ахлоқсиз мазмунли саҳифаларни очиши мумкин.

✓ Интернет хизматларидан фойдаланишда шахсий маълумотларингизни киритишда огоҳ бўлинг. Шахсий маълумотларни тўлиқ киритиш зарурати йўқ. Логин ва паролларни ён дафтарчангизга киритиб қўйишни унутманг.

✓ Бегона компьютерда электрон почта ёки бошқа хизматлардан фойдаланганингизда, ушбу хизматлардан чиқишни унутманг. Акс ҳолда бегоналар Сизнинг маълумотларингиздан фойдаланиб, Сизнинг

номингиздан хат юбориши, мулоқот қилиши, буюртмалар ёки талабномалар йўллаши мумкин.

✓ Компьютер тармоғида бегона шахсларни ишлашига йўл қўйманг.

✓ Шахсий ва оила аъзоларингиз ҳақидаги оид маълумотларни (исми шарифингиз, уй адресингиз, банкдаги ҳисоб рақамингиз ҳақидаги маълумотларни) интернет орқали юборманг.

✓ Интернетда нотаниш дастурлардан фойдаланманг. Дастурларни фақат ишончли серверлардан кўчиринг.

✓ Антивирус дастурлардан фойдаланинг ва уларни мунтазам янгилаб боринг.

5-ҚОИДА

Фарзандларингизни ғоявий хуружлардан асранг!

Бугунги таҳликали замонда таҳдидлардан келажак авлодни асраш ва ёшларда мафкуравий иммунитетни мустаҳкамлаш ҳақида фикр-мулоҳазалар билдирилади.

Бугунги кунда дунёда фан-техника ривожланиши ахборот технологияларининг бекиёс даражада тараққий этишини тезлаштириб юборди. Ҳаётга шиддат билан кириб келган глобаллашув ўз ортидан баъзи салбий оқибатларни келтириб чиқармоқда. Мураккаб бир даврда “ахборот хуружи” ўзининг салбий оқибатларини намоён этмоқда. Бугунги глобаллашув даврида ёшлар маънавиятини асраш, ёш авлоднинг қалби ва онгини турли зарарли ғоялар таъсиридан сақлаш ҳамда мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш долзарб вазифадир.

Албатта, ёшларни бузғунчи ғоялар таъсирига олишни истайдиган кучлар жуда кўп. Шу боис ёшларни ёмон кўзлардан асраш, уларнинг бузук ғоялар билан заҳарланишининг олдини олиш доимий эътиборда бўлиши лозим.

Ёшлар – ҳал қилувчи куч ва она-Ватан келажаги эканини, аввало, ўзлари юракларидан ҳис қилиб, илм-маърифат олишлари керак. Ҳар бир фарзанд эътиқоди софлиги учун ақл-идроқини ишлатиши зарур. Бунинг учун ёшлар оқни қорадан, ҳидоятни залолатдан ажрата олишлари лозим.

Бугунги ахборот асрида юртимизга турли хил маълумотларнинг кириб келиши, ёшларимизга салбий ёки ижобий таъсир этиши мумкин. Шунинг учун ҳам ёшларда интернетнинг яхши томонларидан унумли фойдаланиш, ёмон таъсирларидан ўзларини ҳимоя қила олиш имкониятини шакллантириш долзарб масаладир.

Олим, адабиётшунос Абдурауф Фитрат “Одамни тарбия қилиш уни жисмонан, фикран ва хутқан камолга етказиб, саодатга эришишга қобил этишдан иборатдир. Тарбия уч қисмдан иборат: бадан тарбияси, ақлий тарбия, ахлоқ тарбияси”, деган фикрни айтиб ўтган.

Яқинда сиёсатшунос Патрик Бьюкененнинг “Смерть Запада” номли китоби интернет тармоқларига жойлаштирилди. Муаллиф ушбу китобни Ғарбнинг маънавий инқирозларига, жумладан, оила, никоҳ ва туғилиш борасидаги таназзуллар таҳлилига бағишлаган. Европа жамиятига сингиб кетган “оломонча маданият”га қаршилик кўрсатиш жуда мушкул эканини муаллиф афсус билан қайд этган.

Бундай таназзул Европа халқларининг қадриятларига нисбатан салбий муносабатларда кўзга ташланади. Европада туғилишнинг кескин камайиб кетгани, аёллар соғлом зурриёт қолдиришни истамаётгани, фарзанд туғилиши ва уни тарбиялашга кетадиган маблағни қизғанаётгани, туғилаётган болаларнинг ҳар учтасидан биттаси никоҳсиз эканлиги мисол қилиб келтирилган.

Демак, ёшлар юртимизга четдан кириб келаётган “оммавий маданият”нинг бундай жирканч иллатларидан сақланишлари лозим. Ҳозирги кунда хорижнинг маданий қадриятларига эҳтиёткорлик билан ёндашишни

ҳаётнинг ўзи талаб қилмоқда.

Зеро, мустаҳкам имон-эътиқод ёшларнинг замон синовларидан ўтишда суянч ва таянч бўлади. Шунда дуч келган ҳаётий ва маънавий муаммоларга жавоб бера олади.

Шундай экан, ёшлар доимо огоҳ бўлиб, турли ғояларга қарши туриши ва тўғри йўлдан юришлари зарур. Шу нуктаи назардан қуйидаги жиҳатларга алоҳида эътибор қилиш тавсия этилади:

Биринчидан, ҳозирги глобаллашув даврида бузғунчи шахслар интернет орқали дунёнинг бир четида туриб, бошқа бир четидаги ёшларга ўз ғоясини сингдиришга интилоқда ва айрим ёшлар бундай тузоқларга илинмоқда. Ёшларнинг ўзини ўзи ҳимоя қилишига эътибор бериш лозим. Аввало, ҳар бир инсон учун мустақил фикр зарур. Мустақил фикрга эга бўлган инсонгина яхши ёки ёмон маълумотнинг моҳиятига етиб, уларга қарши куч топа олади.

Иккинчидан, динни ниқоб қилган бузғунчи кучлар “ҳалифалик” ёки “ислом давлати” қуриш каби ғояларни интернет орқали бутун дунёга кенг тарқатмоқда. “Араб баҳори” фожиалари ҳам шундай йўл билан уюштирилгани ҳаммага маълум. Улар жанг майдонидаги ўта таъсирли лавҳаларни интернетга жойлаштириб, тарафдорларини кўпайтирмоқда. Шунинг учун бутун дунё ислом уламулари наздида бундай даъволарга эргashiш ботил эканини ёшлар тушуниб олишлари зарур. Шунинг учун ёшлар турли ёт ва бемаза ахборот хуружларига берилмаслиги учун уларда мустаҳкам, соғлом эътиқодни шакллантириш зарур.

Учинчидан, бундай фитналарнинг ортига теран куз билан боқиш керак. Жангарилар ва уларнинг тўдабошисини ўйнатаётган учинчи кўл парда ортида ҳаракат қилмоқда. Икки томонни низо ва курашлар гирдобига ташлаб, бундан Кибертеррорчилар ўсмирлар учун қизиқарли бўлган воситалар, ёшларнинг қизиқишига қараб, уларни турли видеолавҳалар ва фотосуратларни томоша қилишга жалб этмоқда.

Тўртинчидан, соғлом эътиқодли инсонда имон, инсоф ва диёнат тушунчалари шаклланади. Инсон қалби билан боғлиқ бу кадриятлар интернет оламида адаштирмайдиган “компас” вазифасини бажаради.

Бешинчидан, ёвуз ниятли кимсаларнинг асл ниятларини, саъй-ҳаракатларининг охир-оқибати нима билан тугагини очиқ-ойдин англаш керак.

Усталик билан ғаразли мақсади йўлида фойдаланаётган учинчи кўл ҳақида бир неча йил олдин Президентимиз: “Бундай нозик дамларда учинчи кўлнинг маккорона, пинҳоний ҳаракатини унутмайлик! Уларнинг тегирмонига сув қуймайлик”, - дея огоҳлантирган эдилар.

Зеро, ихтилофлар, инсонларнинг қирпичоқ бўлиши, Ислом тарихидаги ҳассос, муқаддас тушунчаларни бузиб талқин қилиш, ислом дини ва мусулмонларни ёмонотлиқ қилиб кўрсатиш ортида фақат ва фақат ана шу учинчи кўлнинг манфаатлари ётганини барча, айниқса, ёшлар зинҳор унутмасликлари керак.

Бундай таклиф ва тавсияларни яна кўп келтириш мумкин. Бироқ интернет орқали барчани ташвишга солиб турган хатарларга қарши кураш самарасини

ошириш учун, энг аввало, ёшларнинг ўзлари бундай хуружларга жавоб бера олишлари керак.

Имом Бухорий, Имом Термизий, Имом Мотуридий каби буюк боболаримиз яшаган даврларда фақатгина шам ёруғи ёрдамида дунё тамаддунида ўчмас из қолдирган асарлар ёзилган. Бугунги ёшлар эса ахборот технологияларининг энг сўнги маҳсулотларидан фойдаланиш мумкин бўлган даврда яшамокда. Шундай экан, ёшларнинг интернетдан оқилона ва тўғри йўлда фойдаланишларини таъминлаш давр талабидир.

Юқорида қайд этилганидек, аввало, ёшларда мустақил фикрлашни шакллантириш муҳим. Бунинг учун ёшлар Набий алайҳиссаломнинг “Ким ўзини таниса, Роббисини танийди”, деган ҳадисларини пухта ўзлаштиришлари лозим. Ҳақиқатда инсон ўзининг келиб чиқишини ўйлаб кўрса, ҳеч қачон зарар етказадиган иллатларга учмайди.

Инсон дунёга келган вақтдан бошлаб, атрофидаги борликни, ўзи учун керак бўлган манфаатларни, қўйингки, ҳар бир нарсани ўрганиш, билиш ва таниш учун ҳаракатда бўлади. Бу ҳолат инсоннинг ҳаётида йиллар давомида шаклланади, онги-савиясининг ўсишига далолат қилиб келади. Натижада инсоннинг онги ривожланиб боради ва охир-оқибат ўзининг ким эканини танийди. Бундай инсонлар маърифатли кишилар дейилади. Шунинг учун ҳам маърифат кишида имон-эътиқод, фидойилик ва қатъият фазилатларини шакллантиради.

Маърифатсиз киши ҳеч нарса билан иши йўқ, мақсади ноаниқ бўлиб, ўзлигини йўқотади. У ўзининг хатти-

ҳаракати билан нафақат ўзига, балки атрофдагиларга ҳам зиён келтиради. Киши маърифатсизлигининг оқибатида, инсон қалбидаги нур ўрнини зулмат қоплаб, унинг онги ва руҳияти хиралашади. Натижада киши нафси истаган ҳар қандай ишни тап тортмас дан қилаверадиган бўлади.

Инсон умри давомида ниманики ўрганган бўлса, маърифати ошади, бу унинг фойдасига, аксинча, ғўрлик қилиб, турли кимсалар алдовига учса, кони зарардир. Аллоҳ таоло бу ҳақда шундай дейди: “Дарвоқе, унга (нафсга) фиск-фужурини ҳам, тақвосини ҳам (У) илҳом қилиб қўйган. (Мазкурлар билан қасамёд этаманки) ҳақиқатан, уни (нафсни) поклаган киши нажот топура ва у (нафс)ни (гуноҳлар билан) кўмиб, хорлаган кимса эса (Аллоҳнинг раҳматидан) ноумид бўлур!” (“Шамс” сураси, 8-10-оят).

Фужур – инсоннинг қиладиган ёмон амаллари бўлиб, дунё ва охиратда ўзи учун зарардир. Тақво – инсоннинг қиладиган яхши амалларидир, у ўз эгасини дунё ва охират бахтига етказди.

Олим, давлат ва жамоат арбоби Абдулла Авлоний “Оқил ва диёнатлик кишиларга ёлғон сўзлардан тилларини сақламак ила баробар, авлодларини ёлғонга одат қилдурмасдан тарбия қилмақлари энг муқаддас вазифайи инсонияларидур” деган фикрни илгари сурганлар.

6-ҚОИДА

Ёшларни виртуал (компьютер) ўйинлардан асрайлик!

Ҳозир ёшлар онгига таъсир қилиб, улар қалбига ўз бузғунчи ғояларини сингдиришни ёки уларни тўғри йўлдан оздиришни мақсад қилган кучлар жуда кўп. Бу ҳолат оддий компьютер ўйинларидан тортиб, интернет сайтлари, ижтимоий тармоқлар, мобил алоқа дастурларида ҳам очиқ кўзга ташланади. Юзаки караганда, арзимас туюладиган бу ҳаракатлар вақт ўтган сари жиддийлашиб, қатъийлашиб бораверади.

Интернет ва компьютер ўйинлари асирига айланиш касаллигига чалинган ўсмирлар ҳаётдан, маънавий қадриятлардан тамоман узилиб, бутунлай ўйинларга берилиши ёки балл йиғишга, қиморга ва ютуқ-совға олиш каби ўткинчи, қадрсиз ишларга муккасидан кетиши мумкин.

“Виртуал” (лотинча *virtuals* – имконият) ҳақиқий (реал) кўринишга эга эмас, лекин маълум шартлар кўйиши мумкин деганидир. Виртуал сўзи IV асрда қадимги Византия фалсафасида қўлланилган. Ҳозирги кунга келиб, виртуал сўзи реаллик кўринишига етиб келди. Компьютер худди магнит металлни тортгани каби, кишиларни ундан-да кучли ўзига тортмоқда.

Компьютер ўйинлари оқибатида ёшларнинг мия фаолиятида ўзгаришлар кузатилган. Яъни, катта ёшли кишининг мия фаолияти ёш боланики каби ўзгариб

қолиши, боланинг мия фаолияти эса аксинча анча катта ёшдагиларникига ўхшаб ўзгариши кузатилган. Виртуал оламда болалар руҳий ҳолати ҳамда компьютер қаршисида катталар каби ўзини тутиши намён бўлган. Минг афсуски, болалар ўзларининг беғубор ва такрорланмас болалик деган бебаҳо дунёсини виртуал оламга алмаштириб қўймоқдалар. Кўплаб олимлар компьютер ўйинлари зарарли экани ва ҳатто ҳалокатга олиб келишини таъкидлашган.

Электромагнит тўлқинларидан нурланиш болалар учун икки баравар хавфлидир. Бола, мия фаолияти бузилиши ва иммунитет сусайиши билан боғлиқ эндокрин касалликларга мойил бўлиб қолади, ҳатто онкологик хасталикларга ҳам чалиниши хавфи юқори.

Мисол учун 2005 йилнинг октябрь ойида хитойлик киз бир неча кун тинимсиз компьютердаги “World of Warcraft” ўйинини ўйнаши натижасида вафот этган.

Худди ичкиликбозлик, гиёҳвандлик иллатлари каби компьютер ва виртуал ўйинлар ҳам ўз ноғорасига ўйнатиш хусусиятига эга. Катта ёшдаги кишилар реал ҳаётда ҳам ўзларини болалардек тутиб, масъулиятсиз бўлиб қолади.

Ўрта асрларда яшаб ижод этган араб шоири ва мутафаккир Абул Аъло ал-Маарий “Бутун умрингизда ҳар бир ёмонликдан ва бекорчиликдан сақланинг. Инсон ўз уйининг эшигини бекитиб, вужудини сақлай олади-ю, лекин қалбининг эшигини бекитишдан ожиз бўлади. Қалбига қайғу, алам кўп вақт ҳужум қилиб туради” деб, қалб эшигини ҳам сақлашни тавсия қилади.

Виртуал олам инсонни манипуляция, яъни фикрий

қарамлик орқали ўзига бўйсундирмоқда. Ҳозир болалар ёки ўсмирларнинг интернет-кафени “иккинчи уйи”га айлантириб олаётгани сир эмас. Кузатишлар шуни кўрсатадики, онлайн ўйинларни ўйновчилар ҳам, асосан, ўсмирлар. Ўсмирлик шахснинг физиологик ва ижтимоий ривожланишидаги ўзига хос давр ҳисобланади. Агар шу даврда ўғил ёки қиз агрессив руҳдаги онлайн ўйинларига берилса, бу нохуш оқибатларга олиб келиши турган гап.

Жуда кўп ўйинлар одамларни, ҳайвонларни шафқатсизларча ўлдириш, қон тўкиш сахналари асосига қурилган. Болалар ўйнайдиган ўйинларнинг камида саксон фоиз қахрамонлари ўта шафқатсиздир. Бу ҳолат ўз-ўзидан бола онгига салбий таъсир кўрсатади. Виртуал ўйиннинг қахрамони боланинг яқин кишига, “дўсти”га айланади. Турли хил жанглардан ва қийинчиликлардан, ана ўша “яқин киши”сини тирик олиб ўтиш учун, ўша бола қанчадан-қанча “қон тўкади”, қанчадан-қанча “шафқатсизликлар” қилади. Тўғри, буларнинг барчаси виртуал оламда содир бўляпти, лекин кейинчалик мана шу боланинг ҳеч нарсадан тап тортмайдиган, совуққон, бешафқат инсонга айланиб қолиши ҳеч гап эмас.

Бундай аянчли лавҳалар нафақат ёшларнинг, ҳатто ёши катталарнинг онгига ҳам жуда кучли салбий таъсир кўрсатади. “ГТА”, “Снайпер” ва “Қотил” каби ўйинларга берилганларнинг баъзилари кейинчалик ҳақиқий қотилга айланишгани фикримиз далилидир.

Мисол учун, 2002 йили америкалик Шон Вилли исмли 21 ёшли йигит ўзини ўзи пешонасидан отиб ўлдирди. Аниқланишича, у “EverQuest” номли компьютер ўйинига муккасидан кетган экан. Унинг ўша

ўйинда ютқазиб, йиққан баллари ва мукофотларидан ажралганига чидаёлмай, ўз жонига қасд қилгани маълум бўлди.

2004 йили Буюк Британияда 17 ёшли Уоррен Леблан 14 ёшли Стефан Пакирнинг жонига қасд қилди. Суд жараёнида айбланувчи “Manhunt” компьютер ўйини таъсирига тушиб қолганини айтади.

2007 йилнинг 16 апрелида АҚШнинг Виржиния политехника институтида мисли кўрилмаган оммавий қотиллик юз берди. Талаба Чо Син Хи 32 нафар тенгдошига қарата ўқ узди. Аниқланишича, у кучли тинчлантирувчи воситаларни узлуксиз қабул қилиб келган. Бу воқеадан бир неча ҳафта бурун эса хонасига ўт қўйиб юборишига сал қолган эди. Ҳодисани ўрганиб чиққан рухиятшунос Фил Мак Гроу жиноятни талаба қаттиқ берилган видео ўйинлар, улардаги ваҳшийлик ва қотилликни тарғиб этувчи саҳналар билан боғлади.

Шайтон одам боласини йўлдан уриш, хароб этиш учун уни гуноҳ қилишга мажбурламайди. Балки гуноҳни унинг кўнглига, кўзига чиройли қилиб кўрсатади, холос. Ғоявий урушлар ҳам иблиснинг ана шундай иш тутиш тамойилига асосланган.

Анас ибн Молик розияллоху анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда шундай дейилади: “Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам ерга бир тўғри чизик чиздилар ва: “Бу Аллоҳнинг йўлидир”, дедилар. Сўнг унинг ўнг ва чап тарафига бир нечта чизиклар чиздилар ва: “Бу уларнинг бошида шайтон туриб, унга қакирадиган йўллардир”, дедилар”.

Ушбу ҳадисдан кўриниб турибдики, шайтоннинг

йўллари кўп бўлиб, уларга ҳар турли хийлалар билан чақиради ва инсон бири бўлмаса, бирига тушиб қолиши мумкин. Шунинг учун ҳар доим сергак ва хушёр яшаш керак бўлади.

Ҳар бир инсон зое қилган вақти, яъни умрини нимага сарфлагани хусусида Аллоҳ таолонинг олдида жавоб беришини унутмасин.

Бола инсон зое қилган вақти, яъни умрини нимага сарфлагани хусусида оламлар Парвардигори олдида жавоб беришини билсин. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Қиёмат куни бўлганда банданинг қадами умрини нима билан ўтказиб юборгани, илмига қанчалик амал қилгани, молини қаердан топиб, қаерга сарфлагани ва жисму жонини нима билан қаритгани тўғрисида сўралмагунча жойидан кўзгалмайди”, – деганлар.

Бола катталарга қараганда руҳан ва жисмонан кучсиз ва мўрт бўлади. Агар компьютер, интернет масаласига етарлича эътибор берилмаса, фарзанд тарбиясида катта муаммолар юзага келиши аниқ. Мутахассислар фикрича, виртуал олам асирига айланган болаларда куйидаги касалликлар кўзга ташланади:

Фарзанд руҳий зўриқиш – “стресс” остида қолади. Виртуал оламга “кириб кетган” бола ҳеч нарсани эшитмайди, кўрмайди, ҳамма нарсани унутади. Бундай пайтда унинг руҳияти кучли ҳаяжон таъсирида бўлади.

Айниқса, маънавий зарар бедаво хасталиқдир. Бола гўё пластилинга ўхшайди. Четдан олаётган ахборотлари таъсирида унинг қарашлари турли ўзгаришларга учрайди. Интернетга боғланган болалар, табиийки, асосий маълумотни виртуал оламдан олади. Болаларнинг

ноутбук ёки компьютерлардан билим олиши, ақлни ўстирувчи ўйинлар ўйнаши ёки китоб ўқиш учун фойдаланиши жуда кам учрайдиган ҳолат. Одатда, у ота-онаси, ўқитувчилари реал ҳаётда қайтарадиган, маънавий тўсиқ бўладиган ахборотларни эгаллашга интилади. Интернетдан оқиб кирган бузғунчилик, зўравонлик, ахлоқсизлик боланинг онгига қаттиқ ўрнашиб қолади.

Китобга, ўқишга қизиқиш унинг онгидан сиқиб чиқарилади. Унинг саводхонлик даражаси тушиб кетади, дунёқарashi ўйинлар, ижтимоий тармоқлар ва виртуал мулоқотлар билангина чекланиб қолади. Бола фикрлашни тўхтатади, чунки у истаган нарсасини интернетдан топиб олаверади.

Болада атрофдаги одамлар билан мулоқот эҳтиёжи йўқолади. Реал дунё иккинчи ўринга тушиб қолади. Ҳаётдаги дўстлар ва яқинлар ижтимоий тармоқлардаги минглаб дўстлар ва расмлар олдида аҳамиятини йўқотади.

Боланинг одамлар билан муомала қилиш лаёқати сўнади. Интернетда ўзини “қаҳрамон” ҳис этадиган бола ҳаётда иккита гапни бир-бирига қовуштира олмайди, одамови бўлиб қолади, тенгқурларига араллашиб кетолмайди. Барча ахлоқий қадриятлар унинг учун маъносини йўқотиб, ўрнига шалоқ тил, жазодан чўчимаслик, масъулият сизлик ҳисси ва тубан истаклар шаклланади, куч олади. Интилишлар сўнади. Булардан ҳам хавфлиси, боланинг бузғунчи ғояларни тарғиб этувчи сайтлар таъсирига тушиб қолишидир.

Боланинг кўриш қобилияти жуда тезлик билан

пасайиб кетади. Каттагина, сифатли монитордаги тасвирларни ҳам яхши илғай олмасликдан шикоят қилади. Кам ҳаракат ҳаёт тарзи бола умуртқа поғонаси ва мушакларининг рисоладагидек ривожланмаслигига сабаб бўлади. Тез толиқиш, серзардалик ва ғазабланиш кучаяди, тананинг касалликларга қарши курашиши сусайиб кетади. Боши мунтазам оғрийдиган, уйқуси кўп бузиладиган, кутилмаганда боши айланадиган ва кўз олди қоронғилашуви тез-тез кузатиладиган бўлиб қолади.

Компьютерга асир бўлиб қолган боланинг яшаш тарзини ўзгартириш кейинчалик жуда қийин кечади. Унинг нафақат спорт билан шуғулланишга, балки очик ҳавода сайр қилишга ҳам кунт-иродаси етмайди. Иштаҳаси пасайиб, ўсиши секинлашади, тананинг бўйи, вазни билан боғлиқ муаммолар юзага келади.

Зўравонлик, фаҳш ва шафқатсизлик акс эттирилган компьютер ўйинларини мунтазам ўйнаш кўплаб болаларнинг тарбиясига жуда катта салбий таъсир кўрсатмоқда.

Инсон зурриёти Аллоҳ буюрганидай яшаши учун жони, ақли ва жисмининг соғлом бўлиши учун қайғуришга масъулдир.

Компьютер ўйинлари каби беҳуда ва талафотли ишларга шўнғишни ислом дини қоралайди. Чунки бунинг натижасида боланинг имон-эътиқоди заифлашиб, шайтоннинг қулига айланади ва унинг найранглари бўйича иш қилади. Оқибатда ўзи ҳам ҳалок бўлади. Шунинг учун ёшларнинг имон-эътиқоди, иродаси мустаҳкам бўлса, турли бемаъни

ишларга чалғимайди. Аммо компьютер ва интернет тутқунига айланган инсон бутун умрини тубанликка сарфлайди. Гўёки яратилишдан мақсад йўқдек. Ахир Аллоҳ таолонинг: “Ёки сизларнинг гумонингизча, Биз сизларни беҳуда яратдиг-у, сизлар Бизнинг ҳузуримизга қайтарилмайсизми?!” (Муъминун сураси, 115-оят), – деган ояти шунчаки дунёга келтирилмаганимизни айтиб турибди.

Фарзанд истиқболи, ёрқин келажаги учун қар бир киши тарбия масаласига жиддий эътибор бермоғи зарур. Бола тарбияни турли компьютер ўйинлари, интернет ва ижтимоий тармоқлардан эмас, энг аввало ота-оналаридан, бобо-момоларидан, эзгуликка, покликка ва дину диёнатга чақирувчи яхши китоблардан олсин.

Компьютер ўйинларига муккасидан кетган бола динимиз буюрган касб-ҳунар эгаллаш, илм олиш, ота-онага яхшилик қилиш, қариндош-уруғчиликни боғлаш ва бошқа муҳим кўрсатмаларни бажариш учун “банд бўлгани” боис вақт топа олмайди.

Аллоҳ таоло барча мавжудотлари ичида инсонни энг азиз ва муқаррам суратда яратган. Унга Ердаги кўп нарсаларни бўйсундириб қўйган ва саноғига етиб бўлмас неъматларини ато этган. Инсонларга илоҳий амрларни сўзсиз бажаришни, қайтарганларидан четда бўлишни, Аллоҳ буюрганидай турмуш кечиришни амр этган.

Аллоҳ таоло Қуръони қаримда инсонни бошқа мавжудотлардан кўра ақлли ва муқаррам қилиб яратиб, унга жуда кўп неъматларни ато этганини, покиза нарсалардан ризқ-рўз берганини эслатиб, айтади:

“Дарҳақиқат, (Биз) Одам фарзандларини (азиз ва) мукаррам қилдик ва уларни куруклик ва денгизга (отулов ва кемаларга) миндириб қўйдик ҳамда уларга пок нарсалардан ризқ бердик ва уларни Ўзимиз яратган қўп жонзотлардан афзал қилиб қўйдик.” (Исро сураси, 70-оят).

Аллоҳ таоло мавжудотларни бир-биридан афзал қилиб яратган. Жумладан, одам боласини борликдаги ҳамма нарсадан азизу мукаррам қилиб яратганини ушбу оятда хабарини бермоқда. Бундай шарафга ҳеч бир жонзот муяссар бўлган эмас. Шу боисдан инсон мукаррам. Бас, шундай экан ҳеч бир

Ана шундай катта вазифалар юкланган инсон зурриёти Аллоҳ буюрганидай яшаш учун жони, соғлиги, ақли ва жисмининг соғлом бўлиши учун қайғуришга масъулдир. Шариатда инсон жони ва ақлини рисоладагидай сақлаш ўта долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Бунинг учун у ўзига фойдали нарсаларни қилиши, зарар келтирадиган ишлардан четланиши зарур.

Афсуски, айрим ёшлар виртуал ўйинларга бўлган қизиқишлари натижасида айрим ваҳший ўйинлар таъсири остида турли хил руҳий хасталикларга чалиниб қолмоқда. Ҳаттоки баъзи бир ёшлар ўз жонига қасд қилмоқда.

Агар ёшлар Аллоҳ таолонинг тавсияларига риоя қилса, унинг икки дунёда ҳаёти намунали кечади ва жамият олдида инсон деган улуғ номни эъзозлаган бўлади. Агар инсон бу борадаги мувозанатнинг бузилишига сабаб бўладиган ёмон йўлларга қадам қўйса, омонат қилиб топширилган жон ва ақл неъматига

хиёнат қилган бўлади ва ўзини ҳалокат чўғига отган бўлади.

Компьютер ўйинларига муккасидан кетишнинг жамиятга зарарлари кўп. Аввало маънавий зарар бўлиб, компьютер ўйинлари жамиятимизни маънавий бузуклик ботқоғига ботириб, инсонни ўзликни англаш бахтидан мосуво қилмоқда.

Шайтон васвасасига учраган айрим ёшларнинг виртуал ўйинлардаги хатти-ҳаракатлари ўзларига зийнатли кўринади. Ўйинлар қулига айланган бола ўзидан ўзи ажабланиб, қилган иши кўзини қувонтириб, борган сари ҳаддидан ошаверади.

Компьютер ўйинлари ёшларнинг вақтини ўғирламоқда. Интернет-клубларда ёшлар айна ўқиб илм ҳосил қиладиган пайтларида вақтларини бекорчи ўйинларга, ижтимоий тармоқларда мутлақо нотаниш шахслар билан танишишга сарфлаётгани ташвишли ҳолат. Бу эса жамиятда илмсизлик, жоҳилликнинг томир ёйишига олиб келади.

7-ҚОИДА

Мулоқот воситаларидан тўғри фойдаланинг!

Мулоқот воситаларидан бири телефондир. Телефонни ишлатишнинг ҳам одоблари бор.

Телефонни умумий жойларга ташлаб қўймаслик. Бундай қилинса телефонида кимдир қинғир йўлда фойдаланиши ёки биров кўриши мумкин бўлмаган хатлар ўқилиши, айниқса бузук суратлар тарқаб кетиши мумкин. Натижада бугун ўткир муаммо бўлиб турган нохуш ҳолатлар юзага келади.

Телефонда тасвирга олишда эҳтиёт бўлиш. Оммавий тадбирларда, тўй-зиёфатларда кераксиз ҳолатларни тасвирга тушириш обрў тўкилишига, оилалар бузилишига ҳамда бошқа кўпгина хунук ҳолатлар ва фитналарга сабаб бўлади.

Бошқалар телефонини текширмаслик, мактубларини ўқимаслик, суратларига назар солмаслик. Бундай қилинса, бировнинг шахсий ҳаётига аралашиб, айбини очиш бўлади, хиёнат ва ёмон гумон каби оғир гуноҳларга йўл очади. Аслида-ку, телефон эгаси ўзини хунук аҳволга соладиган маълумот, хат ва суратларни телефонида ўчириб ташлаши лозим. Чунки телефони йўқолиб қолса, унутиб қолдирса ёки бировнинг қўлига тушса, ўзи қийин вазиятда тушиб қолади.

Одамлар орасида телефоннинг мусиқа ва кўнғироқларини ёқиб-ўчириб ўйнайвермаслик. Бу иш одобдан эмас.

Телефондан турли фитналар, туҳмат-қабихликларда фойдаланмаслик. Чунки телефон кўп қулайлик келтириши билан бирга ёмон ниятли кишиларга бировларни лақиллатиш, обрўсини тўкиш йўлларини ҳам осонлаштириб қўйди.

Рақамни аниқ терганига ишонч ҳосил қилиш. Акс ҳолда бегона кишига хат жўнатиб, қийин аҳволга тушиб қолиш, танимаган одамга озор бериб қўйиш мумкин. Бировга озор бериш динимизда қораланган.

Сўзлашувни суҳбатдошга билдирмай ёзмаслик ёки бошқалар олдида телефон овоз кучайтиргичини ёкиб қўймаслик. Бундай қилиш оқил кишига хос иш эмас, айниқса, суҳбат хос ва махфий бўлса. Чунки бу ҳам омонатга хиёнат ёки чақимчиликнинг бир кўринишидир.

Телефондан турли фитналар, туҳмат-қабихликларда фойдаланмаслик. Чунки телефон кўп қулайлик келтириши билан бирга ёмон ниятли кишиларга бировларни лақиллатиш, обрўсини тўкиш йўлларини ҳам осонлаштириб қўйди.

Рақамни аниқ терганига ишонч ҳосил қилиш. Акс ҳолда бегона кишига хат жўнатиб, қийин аҳволга тушиб қолиш, танимаган одамга озор бериб қўйиш мумкин. Бировга озор бериш динимизда қораланган.

Сўзлашув ва ёзишувлар ўзига яқин, маҳрам кишилар билан бўлиши, номаҳрамлар билан фақат зарурат юзасидангина гаплашиш керак. Бундай қоидага амал қилмаган одам шубҳа-гумонларга, жанжаллар, ҳатто фожиаларга сабабчи бўлиши, гуноҳга қолиши мумкин.

Бундан ташқари виртуал мулоқот воситалари ҳам мавжуд. Улар ҳар хил турдаги файллар ва хабарларни

алмашиш мақсадида тузилган. Фойдаланувчилар ушбу мулоқот воситаларини ишлатиш учун телефон рақамлари орқали рўйхатдан ўтишлари лозим. Виртуал мулоқотнинг жуда кўп турлари мавжуд. Масалан “WhatsApp”, “Telegram”, “Viber”, “Instagram”, “Line”, “KakaoTalk”, “WeChat”, “Nimbuzz” ва бошқалар.

“WhatsApp”, “Telegram”, “Viber”, “Instagram”, “Skype” каби мессенжерлар инсонлар узоғини яқин қилиш билан бирга жамиятда фитналар тез суратда тарқалишига, қанчадан-қанча оилалар бузилиб кетишига сабаб бўлмоқда. Ёшлар бўш вақтларини бир-бирларига ҳар хил бефойда ёзишмаларни ёзиш билан ўтказиш натижасида мана шу ишга қаттиқ боғланиб қолиб, ўқиш ва ишларига бепарво бўлишмоқда. Энг ачинарлиси, ушбу воситалар орқали бир-бирларига ҳар хил беҳаё расмлар жўнатиш, ўзи танимаган ва билмаган кишиси билан суҳбатлашиш натижасида кўплаб оилалар парокандаликка юз тутмоқда. Кўплаб инсонлар, айниқса, ёшлар қимматли вақтларини исроф қилаётганларини ҳис этишмаяпти. Ҳозирда нотинч бўлиб турган мамлакатларда фитналар, асосан, мана шундай воситалар орқали тарқатилган.

Ушбу мулоқот воситаларининг ижобий жиҳатлари кўп. Жумладан, ушбу мессенжерлар орқали танишлар, қариндошлар, дўстлар билан матнли, тасвирли, овозли ҳамда видеомулоқотларни арзонгина амалга ошириш мумкин. Шунингдек, улар орқали исталган вақтда ахборот алмашиш ва маълумотларни танишларга улашиш мумкин. Анчадан бери сафарда юрган фарзандини соғинган ота-она видеомулоқот орқали фарзанди билан суҳбатлашади.

Таассуфки, ушбу виртуал мулоқот воситаларини ўзларига қурол қилиб олиб, ундан ёмон мақсадларда фойдаланаётганлар ҳам кўп. Масалан, ушбу виртуал мессенжерлар орқали экстремизм, терроризм, бузғунчилик, зўравонликни ва беҳаёликни тарғиб қилувчи маълумотларни тарқатаётганлар ҳам учрамоқда.

Ижтимоий тармоқлар содда бўлиб, мулоқот қилиш учун жуда қулай. Икки инсоннинг реал ҳаётда юзма-юз мулоқотга киришуви айрим ички кечинмаларни бекитиб туради. Масалан, бири андишага бориб, суҳбатдошининг гапини зўрға тинглайди ёки бедаблик қилмайди. Сабаби, инсоннинг кўзида ҳосил бўлган биокувват суҳбатдошининг кўзи орқали унинг онгига таъсир ўтказиши. Шунинг учун юзма-юз гаплашиш виртуал мулоқот қилишга қараганда жуда қийин. Ўз навбатида, кишининг овозида ҳам шундай хусусиятлар бор. Овоз қулоққа етиб боргач, унинг пардаларини тебратиши. Ва у ўз навбатида киши онгида ижобий ё салбий уйғонишни содир этади.

Виртуал мулоқот воситаларидан нотўғри фойдаланиш оқибатида бир нечта салбий оқибатларга дучор келиши мумкин:

Вақт исрофи. Ёшларнинг бўш вақтларини ижтимоий тармоқларда ўтириш билан ўтказиши катта хатодир. Чунки ҳеч нарса жонли, ҳақиқий ва реал мулоқотлар ўрнини боса олмайди. Ижтимоий тармоқдаги фаоллик инсон маънавияти да деярли ҳеч нарсани белгиламайди. Аслида инсон реал ҳаёт билан виртуал ҳаётни фарқлай билиши лозим.

Мулоқот дастурларига уланганлар доимий равишда

телефон қурилмаси билан банд бўлади. Инсоннинг ақлий-илмий салоҳияти турлича бўлгани учун ҳамма ҳам вақтни керакли ишларга сарф қилиш лозимлигини онгли тушунавермайди. Мазкур бандлик чўзилиши, яъни телефонга жуда кўп вақт сарф этилиши мумкин. Фойдаланувчи бир марта ёзишма ёки расм алмашишни амалга оширса ҳам, бу алоқа бир неча соатлаб давом этади. Нариги хонадаги, ҳатто ёнидаги инсонларга ҳам эрмак кўринишида турли ёзишма ва тасвирлар жўнатилади.

Ҳар қандай бемаъни ишга сарфланган вақт исрофдир. Зеро, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Кишининг бемаъни нарсаларни тарк этиши унинг исломи гўзаллигидандир”, – деганлар.

Уламолар ўтаётган вақт ҳақида: “Вақт бетараф бўлмайди, ё сенга қадрдон дўст ёки ашаддий рақиб бўлади”, – деганлар. Яъни, ўтган вақт инсоннинг ё фойдаси, ё зарарига ҳужжат бўлади.

Ҳасан Басрий раҳматуллоҳи алайҳ: “Бошланаётган ҳар бир кун: “Эй одам боласи, мен янги кунман, сенинг амалингга гувоҳман, мендан фойдаланиб қол, агар ўтиб кетсам, қиёмат кунигача қайтмайман”, деб нидо қилади”, – деганлар.

Айрим ёшлар ана шундай олтиндан-да қиммат вақтларини ҳар хил фойдасиз ишларга сарфлашлари исрофдан бошқа нарса эмас.

“Яхши хулқларни камолга етказиш учун юборилдим”, деганлар севимли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам. У зотга муносиб уммат бўлиш истагидаги ҳар бир инсонга юқорида саналган одобларга амал қилиши,

ҳар бир ҳаракат ва амалида Ислом таълимотларига мувофиқ иш тутиши лозим. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Мўминларнинг имони комиллари хулқи чиройли бўлганларидир”, деганларини унутмайлик. Вақт бебаҳо неъмат. Ёшлар вақтни ғанимат билиб, ундан унумли фойдаланишлари лозим. Вақт нечоғли қадр-қимматга эгалигини билмаган ёшлар, илм олиб, хунар ўрганадиган, одоб ва хусни хулқни ўзида жамлаб камолот ҳосил қилинадиган фурсатларни интернет кафеларда, турли-туман виртуал ўйингоҳларда ўтказмоқда. Соатлаб уяли телефонларда беҳуда гаплашиб, умрни зое қилмоқда.

Ёлғон гап ва миш-мишлар ўчоғи. Машҳур инсонлар ҳақидаги асосиз гаплар бир суҳбатдан бошқасига жойлаштирилади ва хабар текширилмасдан кейинги мулоқотлардаги танишларига юборилади.

Ислом динида асосиз хабарга ишонмаслик, уни дастлаб текшириб кўриш лозимлиги уқтирилади. Зеро, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Кишининг барча эшитганларини гапиравериши унинг ёлғончилигига етарли далилдир”, – деганлар (Имом Муслим).

Инсон бир ёлғонни бир марта гапиради, икки марта гапиради, уч марта гапиради ва ёлғончига айланади. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Ёлғончилар менинг умматим эмас”, – деганлар.

Ушбу мулоқотлар орқали ростлиги аниқ бўлмаган қанчадан-қанча хабарларни бошқаларга жўнатиш ҳам ёлғон тарқатиш билан баробардир. Абдуллоҳ ибн Умардан ривоят қилинган ҳадиси шарифда Пайғамбар алайҳиссалом: “Мусулмон, унинг қулидан ва тилидан

бошқа мусулмонлар озор чекмайдиган кишидир...”, – деганлар. Бир киши ҳақида нотўғри хабарни кўпчиликка тарқатиб, унинг обрўсини тўкиш ҳам унга берилган зарардир. Баъзи кимсалар ўзларининг ёзишмалари орқали кимларгадир зарар етказётганларини ё билмайдилар ёки аҳамият бермайдилар.

Масхаралаш макони. Бу виртуал оламда мазах ва истехзоли гап-сўзлар талайгина. Жисмоний камчилиги бор одамларнинг расмлари ва видеоларини кўйиб, турли масхарали изохлар қолдиришади. Бир-бирларига турли лақаблар қўйишади. Улар борган сари бу ишларга ўрганиб қоладилар. Динда бировни масхара қилиш ва унинг устидан қулиш ҳамда унга турли лақаблар қўйишдан қаттиқ қайтарилади.

Хужурот сурасининг 11-оятида: “Эй мўминлар! (Сизлардан) бирор миллат (бошқа) бир миллатни масхара қилмасин! Эҳтимолки, (масхара қилинган миллат) улардан яхшироқ бўлса. Яна (сизлардан) аёллар ҳам (бошқа) аёлларни (масхара қилмасин)! Эҳтимолки, (масхара қилинган аёллар) улардан яхшироқ бўлса. Ўзларингизни (бир-бирларингизни) мазах қилмангиз ва бир-бирларингизни лақаблар билан атамангиз!..”, дея огоҳлантирилади.

Ноқулай ҳолатлар ошкор этиладиган “олам”. Виртуал мулоқот воситаларида оғир юк тагида қолган уловлар ёки ҳайвонлар суратларини кўп учратиш мумкин. Бу ёшларда ҳайвонларга нисбатан шафқатсизлик кайфиятини пайдо қилади. Шунингдек, бу мулоқот воситаларида инсон бошқалар кўришни истамайдиган ҳолатлар акс этган тасодифий суратлар ва

видеолавҳаларни ўзгаларга юбориш авж олиб кетган. Бу эса ўша кишининг обрўсини тўкиш ҳисобланади. Динда бировни хижолат қилиб, уялтириш ҳаром саналади.

Ахлоқсизлик авж олган маскан. Турли шаҳвоний латифалар, беҳаё расмлар ва видеолар ёшлар онгига салбий таъсир қилиши аниқ. Бунинг натижасида улар динда қаттиқ қайтарилган зиного қўл уришлари мумкин. Исро сурасининг 32-оятида: “Зинога яқинлашманглар! Чунки у фаҳш ва ёмон йўлдир”, – дейилган. Аллоҳ таоло ушбу ояти каримада “зино қилманглар” демасдан, “зинога яқинлашманглар” демоқда. Чунки зино қилиш динимизда қаттиқ қайтарилган катта гуноҳлардан саналади. Ояти каримада “зинога яқинлашманглар” дейилиши зино қилиш у ёқда турсин, унга олиб борадиган барча амалларни қилманглар, дейилмоқда. Чунки зино ўз-ўзидан содир бўлиб қолмайди, аввал унга олиб борадиган амаллар содир бўлади ва натижада оғир гуноҳ – зинога қўл урилади. Шунинг учун Аллоҳ таоло зинога олиб борадиган ҳар қандай ишдан сақланиш лозим эканини ўргатмоқда.

Иш ва ўқишга салбий таъсир. Виртуал мулоқот воситаларидан фойдаланганда, тиббиёт ходимлари, дастгоҳлар билан ишлайдиган ишчилар, операторлар, талаба ва ўқувчилар ҳамда ҳайдовчи ва пиёдалар доимо хушёр бўлишлари талаб этилади. Мазкур дастурлардан фойдаланаётганда барча ўй-фикрлар қандай хабар келганини билишда бўлади. Фикрнинг чалғиши турли талафотларга сабаб бўлади.

Интернетдаги мулоқотларда кўнгилсиз ҳолатлар юз бермаслиги учун бу борадаги одобларга қатъий риоя

қилиш лозим. Аввало, ният тўғри бўлиши керак. Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади, “Расулulloх соллalloху алайҳи васаллам айтдилар: “Албатта, амаллар ниятларга кўрадир...”

Кишиларга хат-хабар ёзишда ҳам одоб-ахлоққа риоя қилиш шарт. Уятсиз, беҳуда, ҳаёсиз жумлаларни ёзиб, гуноҳ орттирмаслик лозим. Зеро, оғзаки нутқ билан ёзма нутқнинг гуноҳи баробардир.

Баъзи кишилар интернетдаги муомалаларига эътиборсиз бўлишади. Бу эса мутлақо нотўғридир. Интернет орқали ўзгалар билан алоқа қилишда яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилиш ҳамда ёмонлик ва душманликда ҳамкорлик қилмаслик шиор қилиб олиниши керак.

Мусулмон одам ўзига берилган умр неъматини азиз эканини, ундан унумли фойдаланиш ўзининг муқаддас бурчи эканини, охиратда унинг ҳар бир лаҳзасидан сўралиш борлигини бир зум ҳам унутмаслиги керак. Шу эътибордан ҳам, интернетга кириб олиб, беҳуда нарсаларга соатлаб, кунлаб вақт сарфлаш қаттиқ қораланади.

Интернет имкониятларини баъзилар суистеъмол қилиб, фақат ўз хоҳиши билан ёлғон хабарлар, суратлар ва видеолар халар тарқатишади. Уларнинг мақсади бирор натижага эришиш, мақтаниш ҳам, одамлар орасида машҳурлик ҳам, шунчаки эрмак ҳам бўлиши мумкин. Аммо бундай ишлар буткул ножоиздир.

Ҳар бир иш режа асосида бажарилса, унда олдинга силжиш бўлади. Шунингдек, ёшлар интернетдан фойдаланишда доимо қилмоқчи бўлган ишларини

аниқлаштириб олиши лозим, акс ҳолда, компьютер қаршисида узоқ вақт давомида қолиб кетиши турган гап.

Баъзи кишилар бирор хабарни эшитишлари билан ҳамма ёққа тарқатишга шошиладилар. Бундан фойда борми, зарар борми – ўйлаб ҳам ўтирмайди. Мазкур хабарни тарқатиш яхшими ёки тарқатмаслик яхшими – бош қотириб кўрмайди. Оқибатда баъзилар “совуқ уруш” (куролсиз уруш) деб номланган қабоҳатни ишга солиб, турли-туман ёлғонларни тўкиб чиқарадилар. Агар чуқурроқ ўйлаб кўрсалар, бундай қилмас эдилар. Эшитган гапларини дарҳол оламга ёймас эдилар. Айниқса, бу одоб фитна ва нотинчликлар бўлиб турган ҳозирги даврда ғоят муҳимдир.

Кишига интернетдан тўғри фойдаланишда, унинг ёмонликларидан сақланишда энг катта ёрдамчи – Аллоҳ таолонинг бандасини доим кўриб турганини, У зот ҳамма нарсадан воқиф эканини ҳамиша ҳис қилиб яшашдир.

Оқил одам шу хитобни асло хаёлидан қочирмаслиги, Аллоҳнинг ҳузурида ғайб – яширин нарсанинг ўзи бўлмаслигини доим ёдда тутиши лозим. Шуни ҳам эсдан чиқармаслик керакки, ким яширинча қилган ишини кўздан махфий қолиб кетаверади деб ўйласа, адашади. Хоҳ яхши, хоҳ ёмон иш бўлсин, Аллоҳ уни барибир ошкор қилиб қўяди.

Ёш фарзандларнинг ижтимоий тармоқлардан фойдаланишларига руҳсат беришда шошилмаслик лозим. Дарҳақиқат, жуда зарур эҳтиёж бўлсагина, унинг одобларга қатъий риоя этишига кўзи етсагина, ижозат бериш мумкин.

8-ҚОИДА

Дин ниқобидаги таҳдидлардан эҳтиёт бўлинг!

Ватан келажаги, инсон бахт-саодати учун қайғулар эканмиз, ёшлар тарбиясини издан чиқарувчи ёт таъсирлардан ёшларни ҳимоялаш, ахборот таҳдидларига қарши тура оладиган маънавий куч ҳосил қилиш – бугун сув ва ҳаводек зарур.

Ҳозирги кунда ахборот уруши шиддат билан авж олмақда. Ахборот уруши – турли мақсадларга эришиш учун рақибга ғоявий таъсир кўрсатишдир. Шунингдек, ахборот хуружи рақибга таъсир кўрсатиш орқали жамоатчилик онгини ғаразли йўллар асосида шакллантиришга уринишдир.

Манфаатдор кучлар ахборот хуружи қутилган натижани бериши учун ёлғон хабар тарқатиш босимини кучайтириб, интернетни ёлғон маълумотлар, сохта иддаоларга тўлдириш каби усуллардан фойдаланишади.

Ҳозирги кунда Хитойда 500 миллиондан, Россияда 50 миллиондан, Ўзбекистонда 10,2 миллиондан ортиқ интернетдан фойдаланувчи рўйхатга олинган. Эндиликда ижобий ёки салбий мазмундаги ахборотларнинг глобал тармоққа чиқиши учун бир сония кифоя.

Афсуски, кўп ёшлар Ислом ниқоби остида олиб борилаётган бузғунчи ҳаракатларнинг қурбони бўлиб, дин душманлари қуролига айланиб қолмоқда. Улар нозик чегара чизигини англамай, шундай тарғиботларга учиб, ўз дини, диндошлари, халқи ва ўзи туғилиб ўсган

Ватанига қарши исён қилишгача бориб етмоқда.

Аслида, адашган кимсаларнинг дин ва шариат борасида умуман илмлари йўқ, фақатгина тўдабошидан ёдлаб олганларини такрорлашдан нарига ўтолмайди. Бошқа томондан караганда, улар ўз жохилликлари билан бошқаларни ҳам жар ёқасига тортаётганлари ва кимнингдир ноғорасига ўйнаётганларини билмайди. Бундайлар аввал дину диёнат, ибодат, жаннат ҳақида турли жозибали сўзларни гапириб, ғўр ёшларни йўлдан уриб, охир-оқибатда, разолат қурбонига айлантирмоқда.

Афсуски, ёшларнинг тўксон фоизи диний масалаларда уламолар томонидан ёзилган адабиётлар қолиб, интернетга мурожаат қилмоқда. Албатта, бу тармоқнинг қулай ахборот манбаи экани маълум. Бироқ бу чексиз макондан қора мақсади йўлида фойдаланувчилар сони ҳам ортаётгани ташвишли ҳолат. Ҳозир бузғунчи оқимларнинг иддаоларини тарғиб қилишда интернет сайтлари асосий воситага айланди.

Оқибатда, ҳали оқни қорадан ажратишга улгурмаган ёшлар интернет орқали тарқатилаётган бузғунчи таълимот, ғояларга чалғиб, ботил фирқаларга қўшилиб қолаётгани ачинарли ҳол! Бундай ёшлар турли сайтлардан билиб-билмай маълумотларни кўчириб олиб, ўз эътиқоди ва онгини захарламоқда, путур етказмоқда. Бу нодонлиги фош бўлганидан кейин ўзи шарманда, ота-онаси ёмонотлиқ бўлмоқда.

Умар розияллоху онҳу айтадилар: “Ҳаёли инсон ўзини бир четда тутади. Ўзини четга олган банда тақводор бўлади. Тақво қилганлар омон қоладилар”.

Шу ўринда алоҳида таъкидлаш керакки, “ўргимчак

тўри”ни ин тутган бузғунчи оқимлар ўзларининг сохта ғояларини ёшлар онгига сингдириш учун, соғлом эътиқодга рахна солувчи “рахнамолари”нинг фикрларига таянади.

“Рахнамолар” томонидан илгари сурилган ғояларнинг асосида динга сиёсий тус бериб, ҳокимиятни қўлга киритишга интилиш нияти ётади. Уларнинг кўп асарлари радикал руҳдаги шахсларга асос бўлиб, дунёқараши шаклланмаган ёшлар орасида нотўғри, ҳатто хатарли тушунчалар пайдо бўлишига олиб келади.

Шундай экан, турли хил бузғунчи кайфиятдаги веб-сайтлардан, уларда тарқатилаётган маълумотлардан хушёр бўлиш лозим. Соф ақида, ҳанафий мазҳабига зид бўлган сайтлардан узоқ бўлиш зарур. Зеро, эҳтиётсизлик билан кўр-кўрона олинган маълумотлар кишини адаштириб қўйиши аниқ.

Одамлар орасида фитна-фасод кўзғаш, имон-эътиқод йўлларига тўсқинлик қилиш ва бузук ишлар билан машғул бўлиш оғир гуноҳдир.

Азиз ёшлар! Дўстингиз, қўшингиз, қариндошингиз юқоридаги каби адашиб, фосиқ ва бузук ақида соҳибларига кул бўлиб қолишида Сизнинг ҳам айбингиз борлигини инкор этманг! Чунки шу дўстингиз дарс қилиш ўрнига интернет-кафеда беҳуда ишлар билан ўтирган вақтида сиз фойдали ишлар билан банд бўлгансиз. Зеро, ҳадисда айтилишича, “Ўзингизга раво кўрган яхши нарсани биродарингизга ҳам раво кўрмагунингизча комил мусулмон бўлмайсиз”.

Билинги, билмай нотўғри йўлга кириб қолиб, панжара ортида ўтирган инсонлар ҳам сизу бизнинг

ҳамюртимиз, ака-укаларимиздир. Ўзбекистон ёшлари ҳеч қачон ўз дўстининг ёмон аҳволга тушиб қолишига йўл қўймаган ва қўймайди!

Интернетни чеклаш, ёпиб қўйиш ёки ахборот олишни тақиқлаш билан муаммо ҳал бўлмайди. Ёшларга миллий ва диний ўғитлар асосида гўзал тарбия бериш орқали муаммога ечим топиш керак. Шунингдек, ёш авлодни интернетдаги динни никоб қилган турли таҳдидлардан ҳимоялашда қўйидаги вазифаларни алоҳида таъкидлаймиз:

Биринчиси, ғаразли мақсадини амалга оширишда ҳеч нарсадан тап тортмайдиган кимсаларнинг қилмишларига, ҳатто уларнинг Аллоҳ каломи ва ҳадиси шарифларни ҳам ўз эгри йўлларига мослаб талқин қилишдек қабих ишларига алданиб қолмаслик зарур.

Бу ҳақда Пайғамбар алайҳиссаломнинг: “Ким менинг номимдан қасддан ёлғон гапирса, ўзига дўзахдан жой ҳозирлаб олаверсин” (Бухорий, Муслим), – деганларини алоҳида таъкидлаш лозим.

Олим, муфассир Маҳмуд Замахшарий ҳам: “Сийратини гўзал сифат ва хусни хулқ беазамаган кишини ҳеч қандай чиройли кийимлар кўркам қилолмас”, деб айтганлар.

Аллоҳ таоло: “Одамлар орасида шундай кимса ҳам борки, унинг дунё ҳаёти тўғрисидаги гапи Сизга қизиқарли бўлади. Дилидаги “имони”га Аллоҳни гувоҳ қилади, ваҳоланки, ўзи (Исломга нисбатан) душманларнинг ашаддийсидир” (Бақара сураси, 204-оят), – деб баён қилади.

Яъни нопок кимсалар мунофиқнинг ишини қилади

ва ўзларини такводор кўрсатиб, пуч даъвосини “Аллоҳ шоҳид”, деб исботлашга уринади. Ҳолбуки, улар ашаддий хусуматчилар бўлиб, ноҳақлик билан ботил нарсаларни эгаллашга тиришади. Улуғлардан бири: “Хусуматдан кўра, динни кетказувчи, мурувватни камайтирувчи ва қалбни беҳуда нарсалар билан машғул қилувчи бирон нарсани кўрмадим”, – дегани бежиз эмас.

Иккинчиси, ёшларда турли хабарларни таҳлил эта олиш, моҳиятига етиш малакасини ҳосил қилиш. Зеро, ҳар қандай хабар ҳам тўғри ва холис бўлавермайди. Ҳар бир маълумотни текшириш ҳақида Аллоҳ таоло шундай дейди: “Эй мўминлар! Агар сизларга бирор фосиқ кимса хабар келтирса, сизлар (ҳақиқий аҳволни) билмаган ҳолингизда бирор қавмга азият етказиб қўйиб, (кейин) қилган ишларингизга пушаймон бўлмаслигингиз учун (у хабарни) аниқлаб (текшириб) кўрингиз!” (Ҳужурот сураси, 6-оят).

Бу борада муҳаддисларнинг ҳадис тўплашда тутган йўллари бизга ўрнак бўлади. Улар ҳадисни атрофлича, синчиклаб ўрганишган ва ишончлилигига тўлиқ қаноат ҳосил қилгачина, тўпламларига киритишган. Худди шу услуб ахборотларнинг сарагини пучагидан ажратиб олишда жуда асқатади.

Учинчиси, дин душманларининг Ислом равнақи ва юрт ободлигини ғаразли талқин этиб, ўзларининг ботил ақидаларини, пуч ғояларини турли сайтлар орқали жозибали қилиб кўрсатиш билан инсонларни гумроҳ қилиш пайида бўлаётганини чуқур англаш керак. Шунингдек, улар танлаган ушбу залолат йўллари ва

мақсадлари нимаси билан эътиқод учун хавфли эканини ёки бугунги тинчликка рахна солишини билиб олишлари даркор.

Тўртинчиси, ёшларда ботил фикр ва таълимотларга қарши раддия бера олиш қобилиятини шакллантириш. Бунинг учун Аҳли сунна вал-жамоа ҳақлигини ва ҳанафийлик мўътадил мазҳаб эканини билиб олишлари лозим.

Бешинчиси, “оломонча маданият” таҳдидларидан сақланиш. Бунда диний-миллий ўғитлардан фойдаланиш айни муддао. Жумладан, Абу Дардо розияллоху анхудан ривоят қилинади, Набий алайҳиссалом: “Қиёмат куни мўминнинг тарозусида чиройли хулқдан кўра залворлироқ нарса бўлмайди. Албатта, Аллоҳ фаҳш ва жирканч сўзлар айтувчини ёмон кўради”, – дедилар.

Олтинчиси, интернет сайтлари орқали қарама-қаршилиқларни юзага келтириш, кишилар орасига фитна-нифоқ солиш улкан гуноҳ эканини ҳар томонлама тушуниш керак. Инсонлар орасида қасддан зиддият ва низо чиқишига сабабчи бўлиш одам ўлдиришдан-да ёмон, катта гуноҳ эканини англаш лозим. Бу ҳақда Қуръони каримда: “Фитна қотилликдан ҳам ашаддийроқдир...” (Бақара сураси, 191-оят), – деб очик айтилган.

9-ҚОИДА

Ижтимоий тармоқлар таҳдидларидан лоқайд ва бепарво бўлманг!

“Ижтимоий тармоқ” атамасини 1954 йили Англиядаги “Макчестер” мактаби ўқитувчиси Джеймс Барнсон одамлар билан алоқа ўрнатишнинг бир воситаси сифатида жорий этган. Ижтимоий тармоқлар интернетга 1995 йилда кириб келиб, 2003-2004 йилларда кескин оммалашди.

XX аср охири ва асримиз бошларида интернетга қирувчиларнинг кўп қисми, асосан, чатлардан фойдаланиб, кераксиз гап-сўзлар билан интернетда ўтирар эди. Бу чатлар ҳозирги кунга келиб, кенг имкониятларга эга бўлган махсус дастурлар ва ижтимоий тармоқларга айланди. Ижтимоий тармоқлар орқали сўзлашувлар олиб бориш, видеоларлар, аудио ёзувлар, турли расмлар юбориш имконияти мавжуд. Булардан ташқари, дўстлар орттириш, бир хил қарашга, фикрга эга бўлганлар учун турли гуруҳларга аъзо бўлиш каби қулайликлар бор.

Интернетдаги ижтимоий тармоқлар кишилар орасида гез оммалашиб бормоқда. Айниқса, ёшларнинг кўпи “Odnaklassniki”, “Facebook”, “Vkontakte”, “Мой мир”, “Twitter” кабилардан фойдаланишади. Шунингдек, ижтимоий тармоқлар интернетга қирувчиларнинг ўзаро мулоқот қилиш ва маълумот алмашишлари учун жуда қулай воситадир.

Ўтган йиллар давомида ижтимоий тармоқлар ривожланиб, такомиллашиб борди. Илк босқичда улар ёрдамида фақат ёзишмалар амалга оширилган бўлса, сўнгги йилларга келиб, иштирокчилар мусиқа ва видео файлларни қўшиш ва кўчириш имконига ҳам эга бўлишди.

Инсонларни ўзига тортувчи омиллардан бири бу шов-шувлардир. Бунда ижтимоий тармоқлар ва мессенжерлар жуда қулай восита бўлиб бормоқда. Мисол учун, “WhatsApp” мессенжери орқали автоҳалокатга учраб, “вафот этган” Голливуд актёрининг сурати тезда оммага тарқалиб кетди. Бу машҳур актёрнинг вафотидан қайғурган шинавандалар ўзларининг идеаллари учун фикрларини баён қилиб, тирик актёрнинг янада машҳур бўлишига ёрдам берганлар.

Ижтимоий тармоқ фойдаланувчилари виртуал суҳбатдошлар билан мулоқот қилганда деярли ҳамма нарса ҳақида очиқ-ойдин гаплашадилар. Бу ҳол ўз навбатида ўзаро ҳурмат чегарасини бузиб ўтади, суҳбатдошлар ўртасида салбий муомала муҳити пайдо бўлади. Шундай бўлганидан кейин бу одам реал ҳаётга ҳам шу кўз билан қарашга интилади.

Ижтимоий тармоқлардаги беҳуда мулоқотлар натижасида шарқона урф-одатларимиз, оила муқаддаслиги, одоб-ахлоқ каби қадриятлар емирилаётгани, глобал тармоқнинг мисли кўрилмаган замонавий хатарлари ва ижтимоий тармоқлар сабабидан юзага келаётган салбий оқибатларни кўриш мумкин.

Интернетга муккасидан кетиш ёшларда бир қанча маънавий иллатларни урчитмоқда. Минг афсус, ҳозир

ёшлар орасида лоқайдлик оғир бир дард, худди тузалмас бир хасталикдай илдиз отиб бораётганга ўхшайди. Ҳатто: “Кўшнининг уйи ёниб кетса, менга нима, меники омон қолди-ку”, – дейдиганлар ҳам учраб туради.

Лоқайдлик тобора кучайиб, секин-аста ижтимоий аҳамият касб этиши ҳам мумкин. Кеча боласининг ахлоқсизлигига индамаган ота бугун жамият аъзоларининг жинойтларига ҳам кўз юмиши, ўғлининг одоб-ахлоқи ҳақида қайғурмаган оила бошлиғи бугун айрим юртдошларининг адашган оқимлар, миссионерлар тузоғига осонгина илинаётганига бепарво бўлиши мумкин.

Юртимизга ғарб ўлкаларидан шиддат билан кириб келаётган, ёшлар ахлоқига заҳарли ханжар бўлиб урилаётган фаҳш ва бузуқликларни тарғиб қилувчи фильмларнинг фарзандлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатаётганига ҳам кўпинча бепарвомиз. Гўё бу нарсалар бизга тааллуқли эмасдек, лоқайдликка бериламиз. Аслида эса шу каби оддий лоқайдлик катта жинойтларга, кулфатларга йўл очиб беришини унутиб қўямиз.

Қаерда бепарволик ва лоқайдлик ҳукм сурса, энг зарур масалалар ўзибўларчиликка ташлаб қўйилса, оқибати ҳалокат деяверинг. Лоқайд одамлардан ҳеч қачон яхшилик чиқмайди. Чунки уларда на сидқ ва на ирода бўлади. Улар ҳатто ўз халқи, Ватани тақдирига ҳам бамисоли бегонадек қарайди. Набий алайҳиссалом: “Мўмин зийрак, эҳтиёткор ва оқил бўлади”, – деб таъкидлаганлар.

Ижтимоий тармоқлар чиқараётган бир нечта асосий

маънавий иллатларни санаб ўтиш мумкин.

Лоқайдлик – жамият ишига бепарво ва совуққонлик билан ёндашишни ифодаловчи маънавий иллат. “Темур тузуклари”даги: “Тажрибамда кўрилганким, азми қатъий, тадбиркор, хушёр, мард ва шижоатли бир киши мингта тадбирсиз, лоқайд кишидан яхшироқдир”, – деган сўзлар бугунги кунда ҳам маънавий жиҳатдан нақадар долзарб аҳамиятга эга.

Барчамизга аён бўлиши керакки, қаердаки бепарволик ва лоқайдлик ҳукм сурса, энг долзарб масалалар ўзибўларчиликка ташлаб қўйилса, ўша ерда маънавият энг ожиз ва заиф нуқтага айланади. Ва аксинча – қаерда хушёрлик ва жонкуярлик, юксак ақлидрок ва тафаккур ҳукмрон бўлса, ўша ерда маънавият қудратли кучга айланади. Шу маънода, инсоннинг маънавияти юксалиши билан унинг иродаси ҳам кучайиб боради десак, янглишмаган бўламиз. Ирода бу аслида мустаҳкам ишонч демакдир. Иродаси бақувват одам ўзига ишонади ва ҳар қандай мураккаб вазифани ҳам зиммасига олишдан қўрқмайди. Шунинг учун ҳали юксак иродали инсонга суяниш мумкин. Бундай кишилар бошингизга бирор-бир ташвиш ёки муаммо тушгандек бўлса, лоқайд қараб туrolмайди. Ҳеч иккиланмасдан, ёнингизда туриб, қўлидан келганча ёрдам беришга, қийинчиликларни сиз билан биргаликда енгишга ҳаракат қилади.

Азалдан маълумки, бепарво одам душмандан ҳам хавфлироқдир. Чунки душманнинг кимлиги, асл қиёфаси сиз учун олдиндан маълум бўлади. Бирок лоқайд ва бепарво одамнинг қиёфасини бирданига билиб

бўлмайди. Шунинг учун ичингизда юриб, сизга қарши тиш қайрайдиган душманлар учун имконият яратиб беради. Лоқайдликка қарши кураш, замон даъватларига ҳозиржавоб ва давр билан ҳамнафас, маънан баркамол кишиларни тарбиялаш бу соҳадаги долзарб вазифадир.

Танбаллик – ишқмаслик, дангасалик каби маънавий иллатларни ифодаловчи тушунча. Танбаллик инсонлардаги салбий хусусият ҳисобланади. Танбал киши ёлчитиб меҳнат қилмаса-да, яхши яшашни хоҳлайди, бировларнинг меҳнати эвазига кун кечиришдан асло уялмайди. Танбаллик тушунчаси маълум маънода сурбетликка ўхшаб кетади. Танбаллик турли ёшдаги ҳар бир инсонга нисбатан кўлланиши мумкин. Чунки айрим инсонлар борки, бутун ҳаёти давомида “тирик товон”, яъни ўлик-тиригини ҳам бошқа кишининг зиммасига юклаб кўяди. Ҳолбуки, бу инсон “тўрт мучаси соғ”, жисмонан бақувват, ҳатто “ақлли” ҳам. Айёрлик, меҳнат қилмай кун кўриш каби салбий хусусиятларга эга бўлади. Танбаллик “меҳнатсеварлик”, “ишчанлик” каби сўзлар билан қарама-қарши маънода келади. Меҳнатсевар кишилар ҳалоллик, пешона тери эвазига кун кўради. Танбаллар эса бунинг акси ҳисобланади, танбаллар бора-бора одамлар нафратига учрайди.

Бепарволик – кишидаги ўзгалар ҳаётига, атроф-воқеликка эътиборсизлик, лоқайдликни англатувчи тушунча. Айниқса, давлат ва жамият ҳаётида жиддий ўзгаришлар содир бўлаётган, Ватан равнақи йўлида кишидан юксак фаоллик, масъулият талаб қилинган шароитдаги бепарқлик нафақат иллат, балки жиноят.

Бугунги кунда ҳам Ўзбекистон келажagini ғайрат-шижоатли, иродаси бақувват, имон-этиқоди бутун, Ватан тақдирига бефарқ бўлмаган инсонларсиз тасаввур этиб бўлмайди.

Алишер Навоий ҳам бепарволик ҳақида “Дўстлар фикридин ва душманлар макридин бепарволиг жоиз эрмас ва бу иш надоматдин ўзга натижа бермас”, дея таъкидлаган.

Бепарволик – иродаси заиф, қатъиятсиз одамларга хос бўлиб, инсонни маънавиятдан, умуман, инсонлик мартабасидан маҳрум этадиган иллатдир.

Булардан ташқари, ижтимоий тармоқ орқали тарқатилаётган хабарларнинг барчаси ҳам тўғри эмас. Балки, мазкур маълумотларнинг аксарияти ёлғон десак, муболаға бўлмайди. Минг афсуски, кўп кишилар бу маълумотларга ишониб, уларни одамлар орасида тарқатиб юрадилар ва ўзлари билмаган ҳолда ёлғончи бўлиб қоладилар. Ҳа, бу ҳам ёлғоннинг бир кўриниши. Зеро, Абу Ҳурайра розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан ривоят қилган ушбу ҳадисда шундай дедилар: “Кишининг барча эшитганларини гапиравериши унинг ёлғончилигига етарли далилдир” (Имом Муслим).

Мазкур ҳадисдан эса ўзи ҳали аниқ текшириб, ўрганмаган ижтимоий тармоқ орқали келган маълумотларни тарқатиш ва “ўзгалар билан баҳам кўриш” гуноҳ эканлиги тушунилади.

Ижтимоий тармоқларнинг салбий таъсиридан бутун миллат, айниқса, ўсиб келаётган ёш авлодни ҳимоя қилиш ҳар бир онгли инсоннинг муқаддас бурчи эканини

таъкидлаш лозим.

Ёшлар ўртасида интернет тармоғидан фойдаланишнинг суиистеъмол қилиниши оқибатида турли кўнгилсизликлар, оиласига хиёнат, фахш суратлар ва киноларни томоша қилиш, юздан ҳаё пардасининг кўтарилиши каби нохуш ҳолатлар кўпайгани кузатилмоқда. Булар ҳаммаси оилалар тинчлигига рахна солмай қолмайди. Агар бу камчилик вақтида ислоҳ қилинмас экан, оилавий ажралишлар сони янада кўпайиш хавфи каттадир.

Ҳозир баъзи ижтимоий тармоқларда турли ўйинлар ва пул топиш воситалари ташкил этилиб, мўмай даромадни оз муддатда қийинчиликсиз қўлга киритиш имкони борлиги ваъда қилинмоқда. Қолаверса, турли сайтлар, ижтимоий тармоқлар ва электрон почта хизмати орқали “фалон ишни қилсанг, фалон миқдорда пулга эга бўласан”, деган маънода пуч ваъдалар берилмоқда. Бундай аврашларга учганлар, биринчидан, енгил-елпи ҳаётга мойил бўлиб қолади, иккинчидан, улар алдов қурбони бўлиб, ҳатто бор-будидан ҳам айрилиб, ота-онасини ҳам қийин аҳволга солиб қўйишлари мумкин.

Ижтимоий тармоқларда тарқатилаётган маълумотлар кичик бир оиладан тортиб, мамлакатни ҳам саросимага солиб қўйиши ҳеч гап эмас.

Софъятикодсоҳиби бўлган мусулмон киши хабарнинг тўғри ёки ёлғон эканини ажрата олиши ҳамда миллий кадриятларга эътиборсиз ва шу билан бирга шарм-ҳаё, ор-номусни унутган кишилардан узоқ бўлиши лозим.

Ислом дини таълимоти бандага амалларининг хоҳ диний, хоҳ дунёвий амал бўлсин меъёрини, тарозисини

тақдим қилган. Аниқроқ қилиб айтсак, Аллоҳ таоло бандага бажарадиган ибодатлари тартиб-интизомини ва меъёрини белгилаб берган.

Инсон теварак-атрофда бўлаётган барча воқеа-ҳодисаларга тўғри ёндашуви, хусусан, интернет тармоқларидаги ҳар қандай маълумотни тўғри деб қабул қилавериш хатарли эканини яхши билмоғи керак. Зеро, уларнинг ҳаммаси ҳам инсон ҳаётига фойда беравермайди.

Интернет тармоғига боғланиб турадиган киши бу борада ҳам ўзига яраша одоблар ахлоқий кўрсатмалар борлигини ёддан чиқармаслиги керак. Чунки бу одобларни билмаса, интернетдан фойдаланиш мақсадида боғланиб, ўзига зарар келтириб қўйиши мумкин.

Ҳар қандай хабарни эшитиб ёки кўриб, у ҳақда одамлар орасида сўзлаб юрувчиларни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ёлғончи кишилар қаторига қўшганлар.

Демак, оят ва ҳадислардан ёлғон гапириш, уларни ўзгаларга ҳам ижтимоий тармоқ орқали жўнатиш ёки уларни тармоқлар орқали ўкиб, одамларга гапириб юриш катта гуноҳ эканлиги англашилади. Ақлли, зийрак, дини ва Ватани олдида садоқатли инсон бу каби гуноҳ ишларни қилмайди ва бундай ишларни қилиб юрганларга ҳам лоқайд бўлмайди.

Инсон у ёки бу ахборотни эшитар экан, адашмаслиги учун ҳеч бўлмаганда: “Бу ахборотни ким узатяпти?”, “Қандай мақсадда узатяпти?” деган саволларни, аввало, ўзига бериши, уларга асосли жавоб топишга ҳаракат қилиши керак.

10-ҚОИДА

Ёлғон маълумотлардан эҳтиёт бўлинг!

Ҳар қандай хабарни бошқаларга тарқатиш керак дейилса, тарқатавермаслик лозим. Баъзан ҳар хил иборалар аралашган мактуб келади. Унда бу хатни шу кечанинг ўзида, бир неча кишига тарқатишингиз керак. Шундай қилсангиз, ундоқ бўлади, бундоқ бўлади, дейилади. Аллоҳнинг ҳузуридаги фалонча савобни сизга, ўзларича, ваъда қилишади. Аслида бу нарсаларнинг барчаси ёлғон. Ҳолбуки, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Кишининг барча эшитганларини гапиравериши унинг ёлғончилигига етарли далилдир”, – деганлар” (Имом Муслим).

Бир йигит ёлғон хабарлар ҳақида бундай ҳикоя қилади: Яқинда уяли телефонимга SMS хабар келди, уни гўё Мадина шаҳридан Шайх Аҳмад юборгани ва бутун дунёга ушбу хабарни тарқатиш кераклиги айтилган эди. Кимга ушбу хат етиб борса, уни ўн кишига юборса, Аллоҳ унга ризқини кўпайтириб берар эмиш.

Охирги пайтларда интернет тармоқларда ҳар хил асоссиз ахборотлар, ёшлар онгига салбий таъсир кўрсатадиган уйдирма маълумотлар жуда кўп тарқатилмоқда.

Ҳиндистоннинг Бомбей шаҳридан бир йигит ушбу хабарни ўн кишига юборган экан, Аллоҳ унга 25 минг доллар етказган эмиш. Бошқа киши унга аҳамият бермагани боис, ўша куни боласини йўқотганмиш.

Туркиялик бир одам ушбу хатни олган ва котибига айтиб, тарқаттирган. Бир неча кундан сўнг унинг омади келиб, ишлари юришиб кетган эмиш. Омади келмай юрган Қирғизистоннинг Ўш шаҳрида яшовчи бир киши шу хатни олган, уни эсдан чиқариб қолдирган, бироздан сўнг ишдан бўшатилган, кейин ушбу хатни эслаган ва тарқатган. Натижада, орадан 5 кун ўтиб, ишлари яна юришиб кетган эмиш. Бир одам эса, ушбу хатни кераксиз нарса деб ҳисоблаган, орадан 9 кун ўтгач, вафот этган. Хуллас, кимга ушбу хабар етиб борса-ю, уни тарқатмаса, мусибатга дучор бўлар эмиш. Буларнинг барчаси миш-миш.

Хўш, бу каби хабарларнинг асл моҳияти нимада? Бу каби асоссиз хатларни ким тарқатяпти? Шу ўринда Юсуф Қаразовийнинг бундай мактублар тўғрисида айтган куйидаги сўзларини келтириб ўтсак:

“Бу мактубларни ўзига сохта номлар қўйиб олган инсонлар тарқатишяпти. Аслида келган мактубдаги “Шайх Аҳмад” ҳам уйдирма исм экани маълум бўлди. Мадинада ҳатто бундай хабарни ҳеч ким эшитмаган. Лекин бошқа мусулмон ўлкаларида шундай ёлғон хабарлар урчиб бормокда.

Диний нуқтаи назардан ушбу мактубда баён этилган хабарнинг ҳеч қандай қиймати йўқ. Баъзи хабарларда “Шайх Аҳмад” тушида Пайғамбар алайҳиссаломни кўрибди, у зот гўё қиёмат яқин қолди, деб огоҳлантирган эмишлар ёки шунга ўхшаш маънодаги хабарлар тарқатилган. Аслида Қуръони каримда қиёматнинг қойим бўлиши ҳақ эканлиги ҳамда унинг айрим аломатлари зоҳир бўлганлиги зикр этилган, унга Шайх

Аҳмад ёки бошқа бировнинг васият қилишига эҳтиёж йўқ.

Кўриниб турибдики, бунга ўхшаш мактублар мусулмонлар ўртасида ҳар хил тушунмовчиликни авж олдириб, фитна қилмоқда. Исломни тўғри тушунган, ақлли мусулмон ҳеч қачон бундай ёлғон мактубларни тарқатмайди.

Шундай қилиб, фалончи шунча пулга эга бўлди, дейиш мусулмонларни тўғри йўлдан оздиришдир. Аллоҳ ризқ топиш учун сабабларни яратган, уларга мурожаат қилиш лозим. Дангасаликка ёки хурофотларга буюрмаган. Бундай хурофотларни тарқатиб бойиб кетаман, деб ишониш очик адашишдир. Мусулмонлар бундай хабарлардан огоҳ бўлишлари ва динларини тўғри шаклда ўрганиб, хурофотлардан узоқ бўлишлари жуда ҳам муҳимдир.

Шунингдек, бу турдаги мактубларда келтирилган сўзлар, жумладан, кишининг бахтли бўлиши, бахтсизликка учраши, қачон вафот этиши динимиз таълимотига кўра ақидавий масалалардан бири ҳисобланади. Бу каби ҳолатларни кўркмасдан одамларга етказаётганлар қаттиқ гуноҳкор бўлишади. Чунки ғайб илми фақатгина Аллоҳга маълум. Бу ҳақда Намл сурасининг 65-оятда: “Айтинг: “Аллоҳдан бошқа осмонлар ва Ердаги бирор кимса ғайбни билмас”, дейилади.

Бундай фириб ишларнинг ортида SMS орқали пул топишга уринувчилар туради. Шунингдек, динни ниқоб қилиб, кинғир ниятда бўлганлар ҳам шундай усул билан одамларга ўз таъсирларини ўтказмоқчи бўлади.

Аввалига оддий, ҳамма учун маъқул шеър ва ҳикматли сўзларни тарқатишни буюради. Кейин ўзларининг асосий мақсади сари интилади. Оддий одам бундай кирдикорларни тушунмай, ҳайрон бўлиши мумкин. Айниқса, ёзилаётган хабарда араб ёзувлари ишлатилган бўлса. Сабаби оддий халқ араб тилида ёзилган сўз ёки жумлани Қуръон ояти ёки ҳадиси шариф деб ўйлайди. Унутмайликки, араб тилида ҳам ёмон сўзларни ифодалаш, кингир фикрларни билдириш мумкин.

Бировга хабар юбориб, буни етти нафар одамга юбормасанг, ундай бўласан, деб айтишга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ. Шунингдек, Исломда шумланишдан қаттиқ қайтарилди. Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам: “Қасаллик юқиши йўқ, бойқушдан шумланиш йўқ, навъу ёмғир ёғдириши йўқ, руҳларнинг қушга айланиб юриши йўқ, сафар ойида шумланиш йўқ” – деганлар (Имом Бухорий ва Имом Муслим).

Жоҳилият тушунчаларидан баъзилари “адво” ва “тияра”дир. Араб тилида “адво” деб қасаллик юқишига айтилади. “Тияра” (ёки тийра) эса бирон-бир ишга киришмоқчи бўлганда маълум “белги”, “ҳолат” ва ҳоказолардан шумланиб, ўша ишни амалга оширмасликдир. Демак, “тияра”, деб умумий маънода, шумланиш, муайян ҳолат, вақт кабилардан ёмонлик, хавф-хатар дарагини кутиш ва уларни ёмонлик аломати деб билишга айтилади.

Исломдан олдинги замон кишилари яна кўп нарсалардан шумланишган. Жумладан, ҳижрий йил ҳисобидаги Сафар ойида сафар қилиш ёки бирон

муҳим ишларини амалга оширишдан тийилардилар, Шаввол ойида тўй қилишни хосиятсиз деб билардилар. Шунингдек, уруш ҳаром қилинган ойлардан Муҳаррамни Сафарга кечиктириб, ўрнини алмаштиришар эди. Баъзи манбаларда келишича, сафар деганда улар гўёки коринда мавжуд бўлиб, очлик кўзғаладиган бир қуртни тушунишарди. Яна уларнинг “ғу(в)л”, “ҳома”, деган хурофий эътиқодлари ҳам бор эди. Кечаси саҳрода юрган одамга “ғу(в)л” кўриниб, йўлдан оздиради ва ҳалокатга олиб боради, деб ишонишарди. “Ғу(в)л”ни ўзбек чага “алвасти” ёки “ажина” деб ўгириш мумкин. Мазкур алвасти гўёки бир кўриниб, бир ғойиб бўлгани учун унга “тағаввала” (ҳар хил тусда кўринмок) феълидан олиб, “ғу(в)л” номини беришган.

“Ҳома”луғатда бошнинг энг юқори қисмини англатади. Жоҳилият кишиларининг эътиқодича, зулм қилиб ўлдирилган кишининг бошидан бир қуш учиб чиқиб, то қотилдан қасос олинмагунича кечалари ҳазин оҳангда сайрар эмиш. Баъзи манбаларда мазкур қушни бойўғли деб билишгани ҳам айтилади. Шунингдек, ўша қуш бирор одамнинг уйига келиб қўнса, бу уйдагилар учун ажал дарагини олиб келди, деб ўйлардилар.

Бу каби ишлар буткул нотўғри ва бу ҳолатлардан шумланиш ақидага зид экани юқорида келтирилган ҳадиси шарифдан очиқ маълумдир.

Ҳозирги кунда ҳар хил ёлғончи хабарларга алданиб “агар ушбу хабарни 7 ёки 20 кишига юбормасам, бахтсиз бўламан ёки ишим орқага кетади”, деган шумланиш билам юрган инсонларнинг ушбу ҳадиснинг шарҳидан, ўй- хаёллари асоссиз, нотўғри экани аён бўлади.

Шунингдек, баъзилар бирор жойга отланганда олдидан қора мушук ўтиб кетса ёки режасидаги иш ҳафтанинг айрим кунларига, йилнинг маълум ойларига тўғри келиб қолса, ҳар хил беҳуда хавотирларга берилиб, режаларини йўққа чиқаришади.

Жоҳилият даврида араблари бирон ишга киришмоқчи бўлсалар, яқин атрофларидаги қушларни ҳуркитиб, учириб юборардилар. Агар қуш ўнг тарафга қараб учса, “ишим баракали бўлар экан” дея ўша ишни қилардилар. Бордию чап томонга учса, буни шумлик белгиси билиб, қилмоқчи бўлган ишларидан қайтардилар.

Саҳл ибн Саъд розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Агар шумланиш бирон нарсада бўладиган бўлса, отда, аёлда ва масканда бўлади”, – дедилар”.

Мафкуравий иммунитет – маънавий баркамол, иродаси бақувват, имони бутун шахсни тарбиялашда, ҳар қандай реакцион, бузғунчи характердаги ғоявий ташаббусларга бардош бера оладиган ёшларни тарбиялашда қўл келади.

Бу ҳадисда зикр қилинган уч нарса ҳар бир киши ўз ҳаёти давомида доимий равишда бирга бўладиган нарсалар бўлгани учун зикр қилинган. Чунки бу уч иш олдидан ҳар бир инсон чуқур мулоҳаза қилиши ва текшириши лозим. Масалан, ҳар бир киши ҳовли олишда шарт-шароитни, кўни-кўшниларни яхшилаб сўраб-суриштириши керак. Акс ҳолда, билмай бирор-бир ноқулай, шум ҳолатга тушиб қолиши мумкин бўлади. Иккинчиси – эркаклар уйланаётганда, аёллар турмушга чиқаётганда бўлажак жуфти ҳалоли қандай

одам, қандай оиладан эканини жуда зийраклик билан сўраб-суриштириши зарур. Билиб-билмай ноқулай одам билан турмуш куриб қўйса, умр бўйи афсус-надоматда ўтиши, турли кўнгилсизликларга дучор бўлиши ёки ўша оила бузилиб кетиши мумкин. От (бу ерда улов маъносида) танлаш ҳам худди шундай. Асосан, эркакларнинг узоғини яқин, оғирини енгил қиладиган, доим бирга юриб, бирга турадиган уловнинг ҳам бирор ёмон сифати бўлса, бошига бирор кулфат келиб қолиши мумкинлиги назарда тутилмоқда. Олган улови ёнига борса, тишлаб, тепинса, минганида йикитиб турса, кейин пушаймон бўлади. Бугунги кунимизда маркаб ҳисобланган автоуловларни ҳам кўриб, текшириб олиш зарур.

Анас ибн Молик розияллоху анхудан ривоят қилинади: “Бир киши: “Ё Аллоҳнинг Расули! Биз бир ҳовлида яшар эдик. Ўша ҳовлида ўзимиз ҳам кўпайдик, мол-мулкимиз кўпайди. Сўнг бошқа ҳовлига кўчиб ўтдик. У ерда ўзимиз ҳам камайдик, молимиз ҳам камайди”, – деди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: “Уни тарк қилинглар, ёмон (ҳовли) экан”, – дедилар”.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам бу ҳадисдаги гапни ҳовли эгаларининг кўнглига ўрнашиб қолган бадгумонликни йўққа чиқариш учун айтганлар. Чунки бу маскан уларга мусибат етишига сабаб бўлди. Агар улар мазкур маскандан кўчсалар, кўнгилларига ўрнашиб қолган ваҳм кетади.

Шундан маълумки, ислом дини ақидасига кўра, ҳадисда айтилган уч нарсадан бошқаси борасида

шумланиб, ҳар хил бўлмағур хабарларни тарқатиш ярамайди. Акс ҳолда билиб-билмай, жамиятда фитналар тарқалишига сабабчи бўлиб қолади.

ХУЛОСА

Ота-она фарзандини тарбия қилишнинг биринчи босқичида унинг бекор қолмаслигини таъминласин! Чунки, бекорчилик энг зарарли иллат, инсон ҳаётини барбод қилувчи офатдир. Бекорчи одам ўзига, на оиласига, на қўни-қўшнисига, маҳалла-қўйига, эл-юртига, халқига, ватанига фойдаси тегади. Бир бекорчи бутун жамиятга зарар келтиради. Интернет, виртуал ўйинлар ва замонавий уяли телефонлар ёш авлоднинг дангасига ва ишқасма бўлиб қолишига сабаб бўлмоқда. Албатта, бир чўпни икки учи бўлганидек, мазкур воситаларнинг фойдаланиш жихатлари ҳам кўп. Ота-оналар фарзандларига интернет ва уяли телефонлардан унумли фойдаланиш ва уни одобларини ўргатиши ҳамда доимо фарзандларни назорат қилиб туриши керак. Муқаддас динимизда ҳар бир амални ният билан ибодатга айлантириш мумкин. Шунинг учун интернетдан ислом шариатида кўрсатилганидек, ҳалол бўлмаган нарсалардан тийилишни ният қилиб фойдаланиш керак.

Бугунги кунда ёшларимиз интернетдан фойдаланишларини назоратга олиш, улар интернетда нималар билан машғул бўлаётганларидан хабардор бўлиб бориш лозим. Уларни интернетдан тўғри, ишончли ва зарарсиз маълумотларни олишга ўргатиш керак. Яхши-ёмоннинг фарқи бормаган ёшлар интернет орқали тарқатилган ҳар қандай маълумот-хабарларни ҳақиқат деб қабул қилаётгани жиддий хавотирга солади.

Бу борада Қуръони каримда: “Эй мўминлар! Агар

сизларга бирор фосиқ кимса хабар келтирса, сизлар (хақиқий аҳволни) билмаган ҳолингизда бирор қавмга азият етказиб қўйиб, (кейин) қилган ишларингизга пушаймон бўлмаслигингиз учун (у хабарни) аниқлаб (текшириб) кўрингиз!” (Хужурот, 6), - дейилади.

Ушбу оятнинг тафсирида уламолар бу каби вазиятда ўша маълумотнинг ҳақиқат экани маълум бўлгунича кутиш лозимлиги, уни шошиб қабул қилиш мумкин эмаслигини айтадилар.

Яна шуни таъкидлаб айтиш зарурки, бугунги кунни интернетсиз тасаввур қилиш қийин. Интернет зоғимизни яқин, оғиримизни енгил қилмоқда. Аммо аксарият ёшлар интернетни ҳамон беҳуда вақт сарфланадиган чексиз макон деб тушуниб, ўзининг гулдек умрини хазон қилмоқда.

Мўмин одам илм, ақл, тажриба ва фаросатда бошқалардан устун бўлиши керак. У маълумотларнинг қайси бири фойдали, қайси бири зарарли эканини олдиндан кўра билиши лозим. У уйғоқ бўлиши, ҳар хил одамларнинг алдовлари ва ширин ваъдаларига учмаслиги шарт.

Хулоса қилиб айтганда, интернет икки тарафлама – ҳам яхшиликка, ҳам ёмонликка хизмат қилиши мумкин. Ёшларнинг вазифаси унинг имкониятларини яхшиликка хизмат қилдириб, ёмонлигидан эҳтиёт бўлиш чораларини кўришдир.

Ёшлар онгини чалғитиш учун катта курашлар кечаётган глобаллашув даврида юксак маънавият, одоб-ахлоқ масаласига эътиборни кучайтириш долзарб вазифадир. Ушбу жараёнда, айниқса, ёшларни

эътибордан четда қолдирмаслик лозим. Вақт, имконият бой берилса, кейин кеч бўлиши аниқ.

Виртуал оламда бузғунчи кучлар тарғиб этаётган ғаразлик даъватлар таъсирига қарши курашда юксак диний-миллий қадриятлар – диёнат, поклик, ҳалоллик, одамийлик, ҳаё ва иффат каби фазилатларнинг ўрни беқиёс, албатта.

Унутманг, ёшларимизнинг интернетдан оқилона ва тўғри йўлда фойдаланишпарини таъминлаш давр талабидир.

Ушбу фазилатларни ёш авлод қалби ва шуурига чуқур сингдириш баробарида уларни ҳар хил заҳарловчи унсурлар ёмонлигидан асрашда асло сусткашликка йўл қўйиб бўлмайди.

Бугунги кунда энг муҳим вазифа ўсиб келаётган ёш авлодни турли хил мафкуравий бузғунчи фирқа ва оқимлардан ҳимоялаб, уларни диний-миллий қадриятлар асосида тарбиялаш, уларнинг қалбида халқига, Ватанига меҳр-садоқат туйғусини кучайтиришдан иборатдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири. Таржима ва изоҳлар муаллифи Шайх Абдулазиз Мансур. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2014.

2. Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий. “Саҳиҳи Бухорий”. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2008.

3. Ҳикматуллоҳ Абиев, Ҳамидуллоҳ Аминов, Ботиржон Абдуллаев. Абу Исо Термизий. “Сунани Термизий шарҳи”. 1-4 жилдлари. – Т.: “Ирфоннашр”, 2023.

4. “Ислом энциклопедияси”. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2004.

5. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси”. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2002. 12 жилдли. 3-жилд.

6. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Бахтиёр оила. – Т.: Нашриёт: «Hilol-Nashr», 2023.

7. А. Ҳасанов ва бошқалар. Диний экстремизм ва терроризмга қарши курашнинг маънавий-маърифий асослари: Ўқув қўлланма. / – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2013.

8. Айдарбек Тулепов. “Ислом ва ақидапараст оқимлар”. – Т.: “Sharq” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси, 2013.

9. Айдарбек Тулепов. Интернетга ин қурган

“Ўргимчаклар”. – Т.: “Movarounnahr”, 2014.

10. Айдарбек Тулепов. Интернетдаги таҳдидлардан химоя”. – Т.: “Movarounnahr”, 2015.

11. Йўлдошхўжаев Х. Тариқатчиликнинг замонавий кўринишлари. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2010.

12. Меликўзиев Ж. Ҳалокат тузоғи. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2010.

13. Нажмиддинов Ж. Миссионерлик кеча ва бугун. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2008.

14. Сўфи Аллоҳёр. Сабот ул-ојизин. – Т.: “Меҳнат”, 1991.

15. Тўйчибоев А. Ислонга ёт жамоа. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2010.

16. Уватов У. Халқаро терроризм: тарихи ва замонавий муаммолари. – Т.: “Академия”, 2002.

17. Усмонхон Алимов. Оилада фарзанд тарбияси. – Т.: “Movarounnahr”, 2014.

18. Шайх Абдулазиз Мансур. Ақоид матнлари. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2006.

19. Шермухаммедов К. Жаҳолат тўри. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2010.

20. Юлдашходжаев Ҳ., Каримов А., Саидахмедов А., Аҳмад М. Ислон маърифати: аслият ва талқин. – Т.: Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2011.

21. muslim.uz интернет сайти.

22. Ziyonet.uz интернет сайти.

МУНДАРИЖА

Кириш.....	3
1-қоида. Ҳаётимизда доимий амал қиладиган ахлоқ меъёрларига интернет ва ижтимоий тармоқларда ҳам риоя этайлик.....	6
2-қоида. Ўз тасдиғини топмаган асоссиз маълумотлар ҳамда фахш ва беҳаёликни тарғиб қилувчи хабарларни асло тарқатманг.....	10
3-қоида. Ўзгалар фикри ва вақтини қадрланг. Виртуал оламдагиларни тирик одам эканлигини доимо ёдингизда тутинг.....	16
4-қоида. Алоқа ва шахсий маълумотларингизни интернет ва ижтимоий тармоқларга қўйишда эътиборли бўлинг.....	23
5-қоида. Фарзандларингизни ғоявий хуружлардан асранг.....	30
6-қоида. Ёшларни виртуал (компьютер) ўйинлардан асрайлик.....	36
7-қоида. Мулоқот воситаларидан тўғри фойдаланинг.....	46
8-қоида. Дин никобидаги таҳдидлардан эҳтиёт бўлинг.....	56
9-қоида. Ижтимоий тармоқлар таҳдидларидан лоқайд ва бепарво бўлманг.....	62
10-қоида. Ёлғон маълумотлардан эҳтиёт бўлинг....	70
Хулоса.....	78
Фойдаланилган адабиётлар.....	81

Диний-маърифий нашр

Музаффархон Жониев,
Олим Жўев

ИНТЕРНЕТ МАДАНИЯТИНИНГ 10 ҚОИДАСИ

Масъул муҳаррир:

Каромиддин Жамаҳматов

Техник муҳаррир:

Иқрориддин Айиддин

Саҳифаловчи:

Муҳаммадиқбол Исмоилзода

«КИТОБ НАШР» нашри.

Термиз шаҳри, Ислоом Каримов кўси, 62 уй

Тасдиқнома: № 5300 (10.05.2021)

Теришга 08.03.2024 б. берилди.

Босишга 10.03.2024 рўхсат этилди.

Бичими 84x108 1/32.

Офсет босма усули. 5.25 шарт б.т.

Адади 5000 нусха.

«ИЛМ-21» МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.

Термиз шаҳри, Нодира кўси, 6-уй